

Наше Слowo

PIK LXV № 38 (3293) WARSZAWA, 20 WRZEŚNIA 2020 ROKU
ЦІНА – зл. 4,00 zł (VAT = 8%) – CENA NUMER INDEKSU 366609

УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖНЕВИК TYGODNIK UKRAINSKI UKRAINIAN WEEKLY
Інтернет-версія газети www.nasze-slowo.pl ISSN 0027-8254

Мацей Млинарчик (зліва) під час одного із засідань у березні 2020 року. Фото Павла Лози

Прокурор про(ви)грав боротьбу з мовою ненависті

Мацей Млинарчик – один із тих прокурорів, які, окрім типових справ, займаються також злочинами на національному, релігійному ґрунті тощо. Скарги щодо таких правопорушень подавало, зокрема, Об'єднання українців у Польщі. Прокурор Млинарчик керував 30 такими справами. Але скаргами, які були подані після 31 серпня, він уже не буде займатися.

Стовідсоткова ефективність

Про те, що варшавський прокурор Мацей Млинарчик не буде займатися новими провадженнями, пов'язаними з мовою ненависті, 4 вересня повідомила ОУП заступниця прокурора столичного району Прага-Північ Катажина Рудницька-Бастецька.

У документі зазначено, що досудове розслідування у таких справах вестиме тепер районна прокуратура у Отвоцьку, що під Варшавою. Видання «Gazeta Wyborcza» пише: «У той час, коли інші прокурори (зі 105, які займаються злочинами на ґрунті ненависті) передали до суду в середньому по 3 справи на рік, Мацей Млинарчик передав 30, і жодного разу не програв».

«Прокурор катів»: звинувачення від засудженого

Багато справ, якими займалася районна прокуратура, де працює Мацей Млинарчик, стосувалося образ людей української національності. Загалом від січня 2016 року до липня 2020 року Об'єднання українців у Польщі подало до цієї прокуратури понад 130 заяв про підозри у вчиненні злочину за статтею про зневагу та образи на національному ґрунті, розпалювання ненависті проти українців. Згідно з даними прокуратури, за останні чотири роки 63% злочинів на ґрунті ненависті, направлені до судів, були спрямовані проти українців. Про 66% із них заявило саме ОУП.

Якщо обвинувачений публічно вибачався за скоєне, прокурор Млинарчик часто просив суддів скасувати вину або вирок. В інших випадках він вимагав позбавлення волі, але умовного (це означає, що людину не ув'язнюватимуть одразу, але слідкуватимуть за нею і можуть це зробити, якщо вона знову порушить закон), або ж обмеження волі. Одного з обвинувачених, Анджея Л., суд зобов'язав прочитати книгу польського журналіста Вітольда Шабловського «Кулеметі і вишні. Історії про добрих людей з Волині». Засідання у цій справі, що відбулося у березні цього року, було одним із небагатьох (якщо не першим), на якому обвинувачений не визнав свою провину. Нагадаємо, він пояснював суду, що означають для нього слова «сволота», «бандерівці» та «паршивці». Так він називав у мережі, зокрема, колишнього президента Петра Порошенка, посла України у Польщі Андрія Дещицю, ексдепутата Сейму Марціна Свенціцького. У суді Анджей Л. визнав, що його висловлювання у фейсбуці стосуються лише «послідовників ідей Степана Бандери». При цьому прокурор Мацей Млинарчик він назвав «захисником катів та вбивць».

Особлива увага до «українських справ» Млинарчика

На початку серпня у прокурора забрали провадження щодо Антонія Д. Про це на своїй фейсбук-сторінці повідомив, зокрема, письменник та

кресовий активіст Станіслав Сроковський. «Тож суспільний тиск був ефективним. Нас підтримало товариство «Roty Marszu Niepodległości», за що ми їм дякуємо. Тільки спільний, широкий фронт дозволить нам продовжувати боротьбу за правду. Бо бій ще не закінчений. Ми виграли битву, але війна триває», – написав Сроковський, який у липні опублікував відкритий лист до міністра юстиції та генерального прокурора Збігнева Зьобри щодо Мацея Млинарчика. Але це – не єдиний документ, адресований міністру юстиції.

В мережі з'явилися також дві петиції щодо звільнення Млинарчика. Одну з них під назвою «Odwołać Młynarczyka! Petycja przeciw prokuratorowi, który walczy z prawdą o Wołyniu» («Звільнити Млинарчика! Петиція проти прокурора, який бореться із правдою про Волинь») опублікували на сайті товариства «Roty Marszu Niepodległości». Вона потрапила до президента Анджея Дуди та генерального прокурора Збігнева Зьобри. Автори петиції писали про справу двох осіб: засудженого на 2 роки умовно 78-річного уродженця Волині, а також обвинуваченого кресового діяча Антонія Д., родом зі Станіславщини. В петиції президента Дуду просили помилувати 78-річного чоловіка, а справу уродженця Станіславщини – взяти під особистий контроль.

Стук-грюк – аби з рук

ІГОР ІСАЄВ,
головний редактор
порталу PROstir.pl

«Вимагаємо заборонити у Польщі акції за участі бандерівських організацій, які вшановують катів польського народу», — петиція із такою вимогою з'явилася у серпні. Ідеться передусім про польсько-українську скаутську акцію «Полум'я братерства», яка 14 серпня цього року пройшла у 33 місцях у Польщі й Україні.

Авторкою петиції є Катажина Соколовська — голова зареєстрованого в Ополі фонду «Wołyń Pamiętały» («Волинь пам'ятаємо») та організаторка минулорічної кампанії з фургонами і білбордами, на яких повідомлялося про «український геноцид проти поляків на Волині та в Східній Малопольщі у 1939–1947 роках».

Соколовська не добирає слів, говорячи про ініціативу польських гарцерів і українських пластунів: «Це пропагандистська кампанія, мета якої — перекласти увагу на беззмстовний епізод участі петлюрівців у польсько-більшовицькій війні. Своїми діями організатори цієї акції хочуть скинути з себе тягар геноциду проти польського народу та презентувати себе як тих, хто допоміг нам перемогти у битві й кому ми повинні бути за це вдячні!».

Проблеми з офіційно-діловим стилем письма в авторки з'явилися вже у «шапці» (верхній частині) документу. У заголовку вона просить заборони-

ти акцію під назвою «Вогонь братерства» — найімовірніше, переплутавши «вогонь» із «полум'ям». Свою петицію Соколовська адресує неіснуючому «міністру Кшиштофу Камінському», маючи, очевидно, на увазі міністра внутрішніх справ і адміністрації (MBCiA) Маріуша Камінського. Хоча і цей адресат дуже дивний — що може зробити голова MBCiA у цій справі — вислати поліцію і розігнати учасників палицями? Цього у Польщі ніхто, крім Соколовської, не зрозумів би. Заборонити акцію саму по собі він не може: рішення про відмову щодо проведення громадського заходу належить до компетенцій місцевого самоврядування або суду.

Наступний, не менш екзотичний адресат петиції — це PАР, тобто Польська інформаційна агенція (Polska Agencja Prasowa). У жодному з цьогорічних повідомлень там навіть не згадали про «Полум'я братерства» — отже, яким чином агенція може щось зробити у цій справі, знає лише невідома вченим космічна сила. Далі авторка звертається до Об'єднання польського гарцерства (ZHP — Związek Harcerstwa Polskiego). Хоча Матеуш Стахевич — співорганізатор «Полум'я братерства» та голова Програмного руху винахідників (Programowy Ruch Odkrywców) у польському гарцерстві — не розуміє вписування справи у контекст історичної політики і Волині.

— Ця акція проходить обіч польсько-українських історичних баталій, — коментує Стахевич. — Ми не виносимо вітрів — хто мав рацію у минулому, хто на що має право або чий претензії виправдані. Ми просто діємо в іншій площині. «Полум'я братерства» — це про повагу, тобто про універсальні, у тому числі християнські чи скаутські, принципи. Закон гарцерів говорить: «гарцер у кожному бачить свого ближнього».

Від ініціативи, яку авторка петиції називає «проукраїнською», виграють обидва народи, зокрема й поляки, — переконує Стахевич.

— Ми стаємо поруч у важливу вродисту мить. Враховуючи помилки минулого, пам'ятаючи про важке переплетіння історії, ми хочемо разом побудувати спільне майбутнє, — підкреслює співорганізатор заходу. — Хоч акція «Полум'я братерства» і виражається головним чином у символічному запалюванні свічок, її головна мета — будувати взаємоповагу між поляками й українцями.

Саме тому, як підсумовує Стахевич, відправною точкою для цього обрали 100-річчя участі регулярної армії Української Народної Республіки у польсько-більшовицькій війні.

Проте авторка петиції не вгамовується — від серпня вона щодня закликає підтримувати звернення у різних «кресових» групах. Зараз свої підписи ставлять від двох до шести людей щодня, частина з них приховує свої прізвища.

— Попри відчайдушне поширювання допису про заборону акції «Полум'я братерства», не знайшлося і тисячі людей, яких переконали би нехитрі аргументи петиції. Це слабкий результат, беручи до уваги силу соцмереж і те, що агітація триває близько двох місяців, — жартує Олена Боднар, голова пластунів у Польщі та співорганізаторка «Полум'я братерства». Вона звертає увагу не тільки на примітивну форму петиції, але й на маніпулятивні аргументи, наведені у ній.

Справді, домагаючись заборони акції, а разом із нею — і Пласту в Польщі, Соколовська посилається на заборону українських пластунів у II Республіці 1930-х років. От тільки у авторитарній тогочасній Польщі були нелегальними досить багато організацій широкого спектру, зокрема й польських націоналістів, з якими Соколовська, найімовірніше, себе асоціює. До того ж у петиції є посилання на маніпулятивний матеріал про участь українських формувань у польсько-більшовицькій

війні: мовляв, значення військових УНР у вирішальній битві з «червоними» переоцінене, бо бійці були погано організовані. Проте, як вказують дослідники того періоду (наприклад, Мирослав Шуміло з Інституту національної пам'яті Польщі) — кожен солдат і підрозділ був тоді на вагу золота, а українські формування здобули кілька стратегічних перемог.

— Раніше я ніколи не цікавилася дивною активністю незрозумілих людей, — наголошує Олена Боднар. — Ми як громада повинні спостерігати за діяльністю середовищ, які поширюють ненависть, а також дуже розважливо і спокійно реагувати, передусім юридичним шляхом. Не піддаватися емоціям, бо вони тільки підсилюють примітивну пропаганду.

У серпні до суду надійшов обвинувальний акт проти Катажини Соколовської (вона сама оприлюднила свої дані у соцмережах та на порталі wpawo.pl — тому прізвище публікуємо повністю). Серед 15 обвинувачень більшість стосується образи групи людей української національності з огляду на їхнє походження. Українців у коментарях в мережі вона називала «стервом», «проклятим плем'ям», «хахлами», «шматками», «степовим бидлом», «психічно збоченим українським племенем». За подібні висловлювання, що суперечать статті 257 Кримінального кодексу Польщі, передбачена кара до 3 років позбавлення волі.

Чергова петиція, яку популяризує середовище Соколовської, адресована папі Франциску — у ній вимагається скасувати декрет про чесноти львівського архієпископа Андрея Шептицького. Постає запитання — чи громадянська активність у цьому випадку є прагненням змінити світ на краще, чи просто захистити себе від кримінального переслідування, вписавши свої порушення у контекст суперечливого фрагменту польсько-українських взаємин? Якщо так, то чекаймо наступних петицій із веломовними назвами, написаних за принципом «стук-грюк — аби з рук». ■

Прокурор про(ви)грав боротьбу з мовою ненависті

Продовження з 1 сторінки →

Підтримати петицію заохочував у своєму твіттері, зокрема, ксьондз Тадеуш Ісакович-Залеський. Говорив він про це і в інтерв'ю для інтернет-телебачення «PL1 TV»: «Ми маємо справу із переслідуванням — бо так слід визначати ці дії — нащадків кресов'ян та тих поляків, які пережили український геноцид, з боку польської прокуратури». Ксьондз заявив також, що не бачить необхідних дій з боку Агентства внутрішньої безпеки, поліції та прокуратури проти «диверсійних середовищ», які намагаються атакувати Польщу та польську історію. Петицію також поширив сайт kresy.pl. Там раніше публікували кілька статей, присвячених прокурору Млинарчику, обвинуваченим та постійному автору «Нашого слова» Ігореві Ісаєву. Про роботу прокурора висловлювалася, зокрема, Катажина С. — голова фонду «Волинь пам'ятаємо» — якій прокуратура висунула кільканадцять звинувачень. Саме вона у розмові з колишнім римо-католицьким священником Яцеком Мендлярем — редактором порталу wpawo.pl — розповіла, що завдяки коштам, які збрало това-

риство «Roty Marszu Niepodległości», можна було би забезпечити юридичну допомогу для інших людей, яких «переслідують українці». Нагадаємо, що редактор порталу wpawo.pl, на якому також писали про справи, що їх вів прокурор Млинарчик, чотири роки тому був обвинувачений у розпалюванні ненависті на релігійному та національному ґрунті. Проте розслідування щодо Яцека Мендляра припинили.

17 серпня біля Генеральної прокуратури у Варшаві пройшла акція «Зупинити переслідування поляків з боку прокурора Млинарчика». Одним із співорганізаторів був чоловік, чию справу вів прокурор і якого суд визнав винним. Слід додати, що тенденційним для всіх заяв, матеріалів, поміщених на сайтах, висловів кресових діячів є те, що всі зосереджуються на українському аспекті справи Млинарчика і що скарги у прокуратуру подавали тільки ОУП та Ігор Ісаєв. Не згадується, що Млинарчик займався справами мови ненависті проти людей інших національностей і віровизнання, в тому числі євреїв, мусульман, та що мову ненависті в цих випадках виявили теж інші громадські організації, поліція тощо.

Прокурора відсторонити, Ісаєва вислати, а ОУП — делегалізувати

«Żądamy usunięcia prokuratora Młynarczyka z zawodu który nieustannie hańbi!» («Вимагаємо відсторонити Млинарчика від посади, яку він постійно ганьбить!») — це ще одна петиція, яка з'явилася на сайті petycjeonline.com. Її автор — кресовий діяч Анджей Лукавський, представник мазовецького відділення Соціального руху порозуміння кресових поколінь (Ruch Społeczny Porozumienie Pokoleń Kresowych). Він заявив, що прокурор Млинарчик «розпочав приватну війну проти всіх форм критики України та бандерівської ідеології держави, яка навіть не є членом ЄС». У документі зазначається, що «мішенню прокурора Млинарчика є не лише патріоти та кресові активісти, а й люди, що дивом врятувалися від Волинської різанини».

«Також обурює те, що ім'я Ігоря Ісаєва, українського журналіста — шовіністичного активіста, який діє у Польщі, — часто фігурує у справах, що їх розглядає прокурор Млинарчик. Як видно із звинувачень на адресу інтернет-коментаторів, Ігоря Ісаєва не

можна критикувати або з ним полемізувати, — читаємо у петиції. — Поляки не можуть критикувати нащадків бандерівських сотень, які живуть у Польщі (наприклад, колишнього депутата Мирона Сича) і не приховують своєї ворожості до цієї країни, оскільки, як видно із заяв членів Об'єднання українців у Польщі на чолі з Петром Тимою, прокурор Млинарчик стоїть на їхньому захисті». Автор петиції запитує, чи прокуратура району Прага-Північ, яка є невід'ємною частиною адміністративної системи польської держави, «стала інструментом терору в руках українських іммігрантів».

Окрім відсторонення Млинарчика, автор і підписанти петиції закликають вислати з Польщі Ігоря Ісаєва. А також пишуть: «Ми починаємо юридичну діяльність, спрямовану на делегалізацію Об'єднання українців у Польщі, яке роками займається реалізацією так званої «Постанови проводу українських націоналістичних організацій» від 22 червня 1990 року, ставши таким чином п'ятою колоною в Польщі», — такими словами завершується петиція, яка має потрапити на розгляд президента та прем'єр-міністра Польщі. ■

Павло ЛОЗА

ГРОМАДСЬКІ ВІСТІ

Свято у Журавцях на Томашівщині

26 вересня відбудуться святкові заходи у селі Журавці (Люблінське воєводство). У рамках святкувань відбудеться літургія у місцевій святині (колишній греко-католицькій церкві), а опісля — панахида на кладовищах. Журавці — це село в Томашівському повіті. До війни в ньому проживало понад дві тисячі українців. Пізніше частину мешканців депортували в Україну. У 1947 році під час акції «Вісла» тих, хто залишився, вивезли на північні землі Польщі. Під кінець вересня кожного року на свято Воздвиження Чесного Хреста сюди приїжджають колишні жителі Журавців та їхні нащадки (в основному з Мазур та Львівщини), аби раз на рік помолитися у рідній церкві та відвідати своє село. Нагадаємо, що у 2012 році вони відзначали 100-ліття місцевої святині. До свята проведуть також прибирання кладовищ. Подібно, як у минулі роки, також зараз про нього подбала і профінансувала Мирослава Джурко (багаторічна організаторка поїздок до Журавців), батько якої походить із цього села. З огляду на епідемію коронавірусу, цього року на святкуваннях імовірно буде набагато менше колишніх жителів Журавців та їхніх нащадків, ніж минулоріч. Особливо тих, які зараз проживають в Україні.

Українсько-польські майстер-класи для перекладачів у Варшаві

19-20 вересня в Українському домі у Варшаві заплановані майстер-класи для перекладачів, що відбудуться в рамках проєкту «Інтеграція через літературу II». Заняття проведе поетка та перекладачка Анета Камінська. Цьогорічний захід буде присвячений переважно роботі з поезією.

Кількість місць — обмежена, участь у майстер-класах безкоштовна. Заняття відбудуться офлайн в Українському домі у Варшаві (вул. Заменгофа 1) з дотриманням карантинних вимог. Більше інформації шукайте на фейсбук-сторінці заходу (Polsko-ukraińskie warsztaty translatorskie).

Марки та листівки з нагоди 30-ліття відродження Пласту в Польщі

Проект «Історія Пласту» спільно з Пластовим музеєм у США та організацією «Пласт Польща» підготував марки та листівки з нагоди 30-ліття відновлення українського скаутського руху в Польщі. Так, на листівках формату 10 на 15 см зображений оновлений логотип Пласту в Польщі авторства Олі Котовської з Гданська та підпис. Зазначимо, що цьогоріч мали відбутися святкування 30-ліття відродження української скаутської організації, проте з огляду на пандемію їх перенесли на рік.

Президенти України та Польщі поговорили про коронавірус, Донбас та відновлення пам'ятника на Монастирі

Президент України Володимир Зеленський 11 вересня провів телефонну розмову з президентом Польщі Анджеєм Дудою. Глави держав обговорили кроки, спрямовані на протидію поширенню коронавірусу та мінімізацію впливу пандемії на громадян України та Польщі, — повідомляє пресслужба українського глави держави.

У цьому контексті Володимир Зеленський подякував Анджею Дуді за надану практичну допомогу польської сторони.

«Ще раз підтверджую готовність України долучитися до реалізації запропонованого вами плану міжнародної співпраці після завершення пандемії коронавірусу. Бажаю швидкого одужання всім полякам, які проходять через випробування коронавірусною хворобою», — сказав Володимир Зеленський.

Президент України ознайомив співрозмовника з актуальною безпековою ситуацією на Донбасі та зусиллями, яких вживає Україна для забезпечення ста-

лого миру. Володимир Зеленський висловив подяку офіційній Варшаві та особисто Анджею Дуді за тверду підтримку суверенітету й територіальної цілісності України.

«Ви повинні знати, що там, на Донбасі, живуть люди, які дуже хочуть миру і які цінують зусилля з його досягнення. Сьогодні відбувається зустріч радників лідерів країн «Нормандської четвірки» в Берліні. Сподіваюся, що зустріч лідерів країн «Нормандської четвірки» відбудеться незабаром», — зазначив Зеленський.

Анджей Дуда подякував за запрошення Володимира Зеленського відвідати Україну з візитом у жовтні цього року.

Президент України порушив питання історичної пам'яті, а саме — внесення до реєстру військових поховань та відновлення легальної української могили на горі Монастир біля Верхрати. Президент Польщі зауважив, що сподівається, що вже до наступної зустрічі глав держав це питання буде знято з порядку денного.

Меморіальна дошка на могилі присвячена жителям Верхрати, які загинули в бою з НКВС у навколишніх лісах 2–3 березня 1945 року. Увічнення було встановлено тут законно, в результаті діалогу Ради охорони пам'яті боротьби і мучеництва з представниками Об'єднання українців у Польщі та Всесвітнього об'єднання солдатів Армії крайової (Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej). На могилі знаходиться напис: «Загинули в боротьбі за Україну». Він був затверджений секретарем РОПБіМ Анджеєм Пшевозніком. Нагадаємо, що таблиця споруджена могилі воїнів УПА на Монастирі була розтрощена у 2015 році, а у січні 2020 року невідомі зняли її і вкинули у яму.

Двоє українських авторів — у фіналі літературної нагороди «Ангелус»

Головна літературна нагорода Центральної Європи «Ангелус» оголосила імена цьогорічних фіналістів. Серед них українці — Таня Малайчук з романом «Забуття» та Сергій Жадан з романом «Інтернат». Про це повідомляється на сайті премії.

«Ангелус» — це літературна відзнака, яку вручають щороку з 2006-го за найкращу прозову книгу, опубліковану польською мовою. Такі твори мають звертатися до найважливіших, найбільш актуальних тем сучасного світу, давати поштовх до міркувань і глибокого пізнання інших культур. Організатором і фундатором премії є місто Вроцлав; лауреатом може стати письменник, що походить із Центральної Європи.

Із 2009 року нагороджують також і перекладача книги-лауреата. Якщо відзнаку присуджують польському письменнику, журі обирає найкращого перекладача однієї з іноземних книг. Переможець отримує 150 тисяч злотих і статуетку авторства вроцлавської різьбярки. Ім'я цьогорічного лауреата стане відоме 17 жовтня.

Головна рада ОУП в онлайн-форматі

5 вересня відбулося засідання Головної ради Об'єднання українців у Польщі. З огляду на ситуацію з коронавірусом його провели онлайн. Саме питання пандемії, організації заходів в умовах карантинних обмежень та планів на 2021 рік були головними темами дискусії членів ради. Зауважимо, що проєкти на наступний рік можна було подавати до профільного міністерства до 14 вересня. Голова ОУП Петро Тима зазначив — враховуючи останній досвід, їх треба було переформатовувати.

«Мусимо брати до уваги, що наступного року можуть з'явитися чергові обмеження щодо організації заходів і присутності на них публіки. Тому ми розраховуємо, що частину подій можна провести онлайн. Деякі наші структури вже почали так робити цього року», — зазначив голова Об'єднання.

Учасники засідання вирішили також перенести головні відзначення 30-ліття Об'єднання українців у Польщі на наступний рік. Спершу святкування були заплановані на червень, потім їх відклали до осені.

Концерт «Там, на Лемковині...» у Тшчянці

29 серпня в міському парку у Тшчянці (Великопольське воєводство) відбувся фольклорний концерт «Там, на Лемковині...». Про це повідомляє сайт Вроцлавсько-Гданської єпархії Української греко-католицької церкви у Польщі.

Організували захід греко-католицька парафія з Валча, до якої належать греко-католицькі родини з Тшчянки, та Музей Наднотецької землі ім. Віктора Стаховяка. Спочатку гостей привітала директорка музею Ельжбета Вісницька, потім слово взяли бургомістр Христофор Яворський та парох Аркадій Трохановський. На сцені виступив колектив «Коханий спів» з Колобжега, лемківський ансамбль пісні та танцю «Кичера» з Лігниць, «Кучерики» з Горлиць і «Троянда» з села Ярошівка (Нижньосілезьке воєводство), загалом — близько 200 людей. Окрім концерту, відбулися також майстер-класи з вишивання. Свої роботи презентувала Ірина Оліярчик з Валча. А заняття з лемківського танцю провів керівник ансамблю «Кичера» Юрій Старинський з Лігниць. На заході можна було також купити книжки про історію лемків.

Подяка для громадської організації «Ініціатива героєм Майдану»

Цивільно-військове співробітництво Збройних сил України, яке займається взаємодією з цивільними мешканцями на сході країни та захищає населення від гуманітарної катастрофи, подякувало за співпрацю «Ініціативі героєм Майдану» з Варшави. Активістів відзначили за «активну позицію, плідну співпрацю, підтримку та допомогу родинам військовослужбовців Збройних сил під час відсічі і стримування збройної агресії Росії у Донецькій та Луганській областях». Так написано у грамоті, яку отримали лідерки «Ініціативи» Вікторія Батрин та Галя Андрушків.

Нагадаємо, волонтери «Ініціативи героєм Майдану» з Варшави щороку проводять акцію «Свята без тата». Тільки цього року вони зібрали рекордну суму — 161 тисячу злотих (приблизно мільйон гривень) і вручили різдвяні подарунки 4304 дітям, батьки яких загинули на Донбасі, зазнали поранень або воюють зараз. «Ініціатива героєм Майдану» організувала також літній відпочинок у Бескидах для українських дітей, які втратили батьків на війні. А цієї весни допомогла медикам з українських лікарень, які лікують хворих на коронавірус.

Пшемислав Чарнек повертається до Любліна — як університетський професор

Колишній люблінський воєвода (зараз — депутат у Сеймі) Пшемислав Чарнек з жовтня буде професором в Люблінському католицькому університеті імені Івана Павла II. Про це на своїй фейсбук-сторінці, посилаючись на польські медіа та на повідомлення самого навчального закладу, написав український історик Григорій Купріянович. Пшемислав Чарнек — той самий воєвода, який улітку 2018 року подав до прокуратури заяву на Купріяновича за публічну промову про злочин проти українських жителів Сагріні. Тоді держслужбовець назвав подію, у якій брав участь президент України Петро Порошенко, «провокацією».

Перемисько-Варшавська архієпархія збрала кошти для потерпілих в Бейруті

У святинях Перемисько-Варшавської архієпархії Української греко-католицької церкви провели збір грошей на потреби потерпілих у Бейруті. Як інформує сайт cerkiew.org, акцію здійснила організація «Карітас» під очільництвом отця Івана Галушки. У день солідарності з мешканцями Бейрута, 16 серпня, вдалося зібрати 25 815 злотих.

Нагадаємо, 4 вересня у порту столиці Лівану стався вибух — за попередньою інформацією, здетонувала аміачна селітра, яку 6 років неправильно зберігали на складах. Понад 200 людей загинули, 6000 постраждали, кількості тисяч втратили дах над головою.

Опрацював на основі повідомлень **Павло ЛОЗА**
Більше новин шукайте на сайті: nasze-slowo.pl

ПОДІЇ

Частина наживо, частина онлайн: як пройшла українська наукова конференція у Перемишлі

У Перемишлі в українському Народному домі пройшла II Міжнародна наукова конференція «Українці та їхні сусіди протягом віків: політика, економіка, релігія, культура і щоденне життя», організована Українським історичним товариством у Польщі. У заході, який відбувся 11-12 вересня, взяли участь дослідники гуманітарних наук, що працюють із українською тематикою. Через пандемію коронавірусу лише частина з них змогла прийти особисто і виступити безпосередньо на місці зустрічі.

У п'ятницю, 11 вересня, відбулася популярно-наукова сесія, присвячена 100-літтю союзу Юзефа Пілсудського та Симона Петлюри — у ній взяли участь професори Роман Дрозд та Ігор Галагіда. Її можна було послухати також онлайн на платформі Zoom, про що попередили організатори на сторінці Народного дому у фейсбуці. Учасників виявилось багато — і в залі, й заочно перед моніторами комп'ютерів, вони дискутували про розвиток українських національних символів, а також про альтернативні версії історії та міждержавних взаємин.

Мета конференції — обмін думками, знайомство дослідників між собою та презентація їхніх наукових здобутків, а також розбудова контактів. Такі події дуже потрібні, про що свідчить кількість заявок, які отримали організатори, — попри пандемію, їх було близько 60. Отже, як розповів голова організаційного комітету Роман Дрозд, програму заходу довго переформатовували. Утім, усі наукові статті, підготовлені для конференції, окремо вийдуть друком, які і минулоріч. Публікація має з'явитися наступного року.

Опісля врочистого відкриття конференції, на якому відзначили двох видатних істориків і мешканців Перемишля — професора Степана Заброварного та доктора Олександра Колянчука — професор Роман Дрозд вручив медаль Укра-

▲ Професор Ігор Галагіда та професор Роман Дрозд
Фото авторки статті

їнського історичного товариства у Польщі «Сторож пам'яті» каменяру Шимонові Моджеєвському — голові товариства «Магурич», яке вже понад 30 років рятує від знищення та забуття старі кладовища, найчастіше — ті, що залишилися після українських жителів Закерзоння. Історик Ігор Галагіда у своїй промові наголосив, що камінний надгробок — це не лише елемент ландшафту, а, перш за все, свідчення пам'яті:

«Кожен відновлений хрест, кожен розшифрований напис — це не лише матеріальна спадщина, а передусім — врятоване з непам'яті прізвище померлої людини, яка мала своє власне, неповторне життя, свою історію. За повернення забутих прізвищ, за сотні піднятих хрестів, за відновлені постамен-

ти ми хотіли би подякувати Шимонові Моджеєвському».

Отримавши медаль, слово взяв сам Моджеєвський, перенісши своєю надзвичайно цікавою розповіддю слухачів до місць пам'яті — тобто старих цвинтарів, де поховані люди, без яких світ не міг би існувати. Кладовища вчать нас читати різні контексти, шукати інформацію про світ та людей, яких уже немає з нами. Моджеєвський згадав також відомого польського мандрівника перемиським передгір'ям і Бескидами Станіслава Крицінського, якому і належить ідея порятунку українських кладовищ.

«Треба прямо сказати, що знищення цвинтарів у Польщі мало масовий характер, й українські поховання і так у відносно доброму стані — себто, хрести лежать на землі, достатньо їх просто підняти. Не треба витягати з річки камені — як, наприклад, це буває із єврейськими мацевами. У випадку ж німецьких надгробків уже просто немає чого шукати», — розповів Шимон Моджеєвський.

Далі на конференції виступали учасники зі своїми науковими доповідями. Особливо цікавими у контексті знань

про культурну сферу української присутності у Польщі були дві розповіді, присвячені українським емігрантам міжвоєнного періоду. Перша — професора Романа Висоцького (Університет Марії Склодовської-Кюрі у Любліні) «Українські військові емігранти на Підляшші у 20-30 роках ХХ століття», а друга — доктора Ростислава Крамаря (Варшавський університет) про феномен українських художників у Варшаві після II Світової війни «Доля і діяльність членів варшавської художньої групи „Спокій”».

Доволі цікавою була також доповідь професора Богдана Гальчака (Зеленогірський університет) про виклики, перед якими опинився у 1950-х роках зеленогірський комітет Польської об'єднаної робітничої партії внаслідок проблем із адаптацією виселених до цього воєводства у рамках акції «Вісла» українців. Дуже важливими для історичного польсько-українського діалогу були фрагменти досліджень професора Ігоря Галагіди з його доповіді «„Хто русин, хто поляк...” злочини щодо українського мирного населення взимку та навесні 1945 року — статистичні дані» — вони стосуються кількості українських жертв у найбільш напружений час кінця II Світової війни. Більше про ці дослідження можна буде прочитати у розмові з істориком у наступних номерах «Нашого слова».

У склад оргкомітету конференції увійшли: професор Роман Дрозд (голова), професор Богдан Гальчак (заступник), доктор Вітольд Гобрик, доктор Маріуш Гумецький, Ігор Горків (секретар). А науковий комітет утворили: професор Ігор Галагіда (голова), професор Ярослав Сирник (заступник), професор Ростислав Жерелик, професор Марек Мельник, професор Роман Висоцький, доктор Григорій Купріянович. ■

Кася КОМАР-МАЦИНСЬКА

ОСВІТА

Новий навчальний рік у тіні пандемії

Уже минули перші тижні навчального року, які з огляду на пандемію є непростими і для учнів, і для вчителів. У Білому Борі ситуація складніша ще й через те, що в українському ліцеї ім. Тараса Шевченка навчається переважно молодь з України, яка до початку навчального року мусила перетнути кордон. А це пов'язано з більшою небезпекою зараження коронавірусом. Тому всім приїжджим учням зробили тести на COVID-19 — й усі вони здорові. Тестування профінансувало Управління маршалка Західнопоморського воєводства, виділивши для цього 18 тисяч злотих.

— Коронавірус не відступає. Щодня ми чуємо про сотні нових інфікованих як у Польщі, так і в Україні. Тому ми разом із дирекцією школи вирішили протестувати групу української молоді з ліцею у Білому Борі, який підпорядковується Управлінню маршалка Західнопоморського воєводства. Таким чином ми уникаємо небезпечної ситуації. Хочемо, щоб учні та дирекція почувалися у школі спокійно та безпечно, — зазначив член правління воєводства Станіслав Взьонтек.

Загалом перевіряють 49 людей. Оскільки вони приїжджають у різний час, наразі відбулося три раунди тестування. Зараз у школі чекають на останніх учнів, які через проблеми з візами ще не доїхали до Білого Бору.

— Наші учні на вихідні не їдуть додому, більшість не виїжджатиме нікуди аж до різдвяних свят. У містечку також досі не фіксували випадків зараження коронавірусом, тож це дає гарантію того, що у школі всім безпечно. Зізнаюся однак — я дуже боялася перших двох тижнів, оскільки діти приїжджають до нас з усієї Польщі та України, усі вони

Фото: Дорота Джевецька

були на вокзалах, де завжди людно, тож ми із першого дня ввели у школі посилений санітарний режим, — каже директорка ліцею Дорота Джевецька.

Зараз молодь, яка прибуває до Польщі з-за кордону на навчання, не мусить проходити двотижневий карантин. Однак трапляються і несподівані ситуації.

— Один із наших учнів не показав прикордонникам учнівський квиток (легітимацію) та посвідчення про те, що він навчається у білоріському лі-

цеї. Відповідно його зареєстрували як людину, що мусить піти на карантин — а сам він про це навіть не знав. Пізніше до гуртожитку приїхала поліція, щоб перевірити, чи дотримується він правил. Ніч хлопець мусив провести в ізоляторі. Згодом з цією ситуацією розібралися, учня протестували, санітарно-епідеміологічна служба зняла його з карантину, — розповідає директорка.

У школі виконуються також усі вимоги Міністерства охорони здоров'я. Учні

навчаються в одному класі, кожен сидить за окремою партою, ходять між класами лише вчителі. Аби учні менше контактували між собою, харчування відбувається у три зміни, а поза класними кімнатами учні носять захисні маски.

— Цього року до ліцею прийняли 61 учня, але буває, що саме з огляду на пандемію хтось відмовляється від навчання у Білому Борі, оскільки боїться переїзду, — каже Дорота Джевецька.

Тестування — це не єдиний захід для боротьби з коронавірусом у білоріському ліцеї. Наприкінці травня Управління маршалка, почесний консул України у Щеціні, дирекція школи та прикордонна служба ефективно організували доїзд учнів із Дорогуська до Білого Бору. Усе для того, аби випускники, які до початку пандемії повернулися в Україну, могли скласти іспити. За підсумками матури середня оцінка з більшості предметів у ліцеї виявилася навіть вищою, ніж загальна по країні.

— Наш навчальний заклад — один із небагатьох у воєводстві, де є стовідсотковий показник складання іспитів, тобто ніхто не мусить їх перездавати з огляду на недостатню кількість балів. А результати справді вражають. Це, зрозуміло, успіх насамперед самих учнів, але й учителів також. Тому ми зі ще більшим задоволенням і ентузіазмом беремося до роботи, аби знову досягти хороших результатів, — відзначила Дорота Джевецька. ■

Анна ВІННИЦЬКА

УКРАЇНА

«Українська» Одеса

На сайті «Нашого слова» є інтерактивна мапа, де зазначені українські місця у Польщі. Якось, дивлячись на неї, я зрозуміла, що в Україні теж є низка міст – а як показує воєнний досвід останніх років, не лише міст, а й цілих регіонів, – де так званих українських локацій не відшукаєш удень із каганцем. І тоді мені на думку спало пошукати такі місця в одному з найвідоміших населених пунктів України. Там, куди часто їдуть іноземні туристи, коли хочуть побачити ще щось, окрім Києва. Там, де є море та знаний колорит. У найбільш єврейському, в найкращому сенсі цього слова, місті – Одесі.

Там останні три роки працював мій чоловік, і ми з донькою досить часто навідувалися до нього з Києва, а влітку – жили безвиїзно. Саме у цій «південній перлині» мені спало на думку, що розмовляти українською може бути не завжди комфортно; що важко знайти місця, де ти достеменно відчуваєш себе вдома, на Батьківщині, а не в «южній Пальміре», як люблять називати Одесу вкупі із «северною Пальмірою» – Санкт-Петербургом – східні сусіди. За ці роки я знайшла кілька локацій, де затишно, де є «мої люди» – українці зі справжньою позицією чи, радше, позиціонуванням, яке відчувається буквально у всьому. І якщо відсіяти ці місця й людей лише за мовною ознакою – це буде неправильно. Бо саме в Одесі я зустріла безліч патріотів, які спілкуються в побуті російською. Головне, що я мала саме відчуття атмосфери – не регіональної, одеської, яка теж є неабияким надбанням нашої культури, а загалом української, рідної.

Першою такою знахідкою стала для мене книгарня-кав'ярня Старого Лева, що є офіційною точкою продажів книжок однойменного видавництва. Вона знаходиться в самому центрі міста (вул. Катерининська 2). Там панує такий неймовірний затишок, що повертатися хочеться знову і знову. Левову (!) частку книг за останні роки я купила саме в цій книгарні-кав'ярні. Ми з донечкою читали там новинки, продавці завжди радо бесідували з нами, і для них це було справді щось більше, ніж просто робота та ввічливість. Із ними ти одразу відчуваєш себе другом, а не просто клієнтом. Я отримувала поради і короткі рецензії, актуальну інформацію про знижки, смачну каву, лимонади для дитини і всілякі безцінні смаколики-гостинці з власних запасів працівників. Коли нудьга в чужому середовищі без рідних і друзів засмоктувала, я завжди знала, куди податися, аби отримати дозу позитиву. Чоловік жартома назвав цю кав'ярню мою «ничкою».

Другим місцем мого душевного спокою став Одеський академічний музично-драматичний театр імені Василька (вул. Пастера 15), а точніше – його «душа». Цей театр, на жаль, є чи не єдиним україномовним у місті. Якось на прем'єру спільного проекту одеситів і київського Дикого театру – виставу «Енеїда ХХІ» – з'їхалася не лише одеська інтелігенція, але й київські театральні. Художній керівник закладу Іван Урський – надзвичайно талановита молода людина – зумів створити у театрі дуже «свою», рідну атмосферу, без натягнутого аж через край пафосу, з яким іноді переборшують діячі старших поколінь, виховані ще у радянській країні. Цей театр частково став символом українськості в Одесі – чиновники вже кілька років наполегливо намагаються його закрити, але активна спільнота, віддані працівники, які за традицією не просто працюють, а служать в театрі, рятують його знову і знову. Цього року протистояння було особливо жорстоким. Та «наші» вистояли.

А як же Ройтбурд? – питають знавці українського контексту й однієї з найвідоміших фігур одеського дискурсу. Третім улюбленим для мене місцем є, безперечно, Одеський художній музей (вул. Софіївська 5А), яким кілька років керує художник Олександр Ройтбурд. Він виявився чудовим фандрайзером (фандрайзинг – процес залучення коштів та інших ресурсів, які організація не в змозі забезпечити самостійно – ред.) та без особливої надії на державне фінансування взяв долю напіврозваленого музею в свої талановиті руки. І так там з'явилися відремонтовані зали, перестав тексти дах, меценати профінансували реставрації та рами для вартісних робіт. А найважливіше – до музею тепер справді прикута увага відвідувачів, про нього заговорили не тільки в скандальних і часто замовних статтях, а й у контексті його художньої цінності. Але і Ройтбурд не дає спокою одеським чиновникам, адже ледь чи не на кожній сесії обласної ради його намагаються звільнити. Нещодавно депутатам це вкотре вдалося (раніше вже був випадок, коли Ройтбурда звільнили, але він поновився через суд – ред). Досі тривають засідання, на яких Олександр намагається повернутися на посаду, а на вулиці міста на підтримку «найкращого директора» виходять прогресивні і небайдужі

поціновувачі мистецтва. Тим часом вечорами відвідувачі насолоджуються ще одним ноу-хау і дивляться фільми про видатних митців під відкритим небом на музейному подвір'ї, поки дозволяє погода. До речі, однією з причин звільнення Олександра Ройтбурда було проведення концертів у музеї – це обурило депутатів (дійсно, для чого сучасному музею заохочувати нових відвідувачів? – питання риторичне).

▲ На муралі зображений автор – одеський художник Олексій Шкурат

Четвертим місцем у моєму рейтингу мусить бути Одеська філія Суспільного мовника (Фонтанська дорога 3), оскільки там я провела багато часу, працюючи над спільним українсько-німецьким проектом, який базувався у приміщенні мовника. Серед українських регіонів Одеса є лідером за кількістю місцевих каналів (як ми знаємо, в Україні телеканал – це не просто бізнес чи покликання, а й атрибут успішності справжнього, крутого олігарха; детальніше про це читайте у статті «Кому належать українські канали?» в «НС» №28 від 8 липня 2020 року). Тільки Суспільне, згідно з моніторингами, подає в Одесі перевірену інформацію збалансовано і без прихованої політичної реклами. Філія мовника здала частину приміщень в оренду творчим людям, і художники розписали старі непривабливі стіни муралами. Тут також з'явився хаб, відкритий для всіх охочих – там часто проводять різноманітні тренінги для журналістів та активістів.

І на завершення мінімандрівки Одесою я хотіла би розповісти про смачне місце, куди я зводила, мабуть, усіх своїх друзів, зокрема й іноземців, які приїжджали в гості. Це – ресторан кримськотатарської кухні «Хаджибей» (вул. Катерининська 31/33) з не по-одеськи демократичними цінами (у місті через «курортний шлейф» і розташування біля моря ціни в закладах харчування часто завишені). У цьому ресторані завжди привітний персонал, на українську відповідають українською (що трапляється далеко не скрізь), готують швидко і дуже смачно.

Тепер чоловік повернувся додому, до Києва, й Одеса вже не буде так часто виринати в моєму житті. Багато в кого бувають моменти, коли хочеться пожити біля моря – ось і моє бажання збулося. Але, як не крути, Одеса – місто специфічне, і, щоби його зрозуміти, замало бути просто туристом. Саме завдяки людям, які люблять своє місто і свою країну, Одесі є чим пишатися, а нам – є куди піти, коли відчуємо тугу за прекрасним. ■

Жанна КУЗНЕЦОВА

Фото надано філією Суспільного мовника

ПУЛЬС
УКРАЇНИ

Бойовики обстріляли українські позиції у Шумах, де мала проходити спільна інспекція. 10 вересня бойовики відкрили вогонь зі стрілецької зброї в бік позицій Збройних сил України поблизу населеного пункту Шуми (Донецька область). Там планувалося, але не відбулося спільне патрулювання представників Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) та Спільного центру з контролю та координації питань припинення вогню та стабілізації лінії розмежування сторін (СЦКК), до якого входять особи з української та російської сторони. Такі дії окупантів на українському боці сприймають як наступну спробу провокації, спрямованої на те, щоби зірвати мирні перемовини. Обстріл був прицільним та спрямованим на ділянку, де мала пройти зустріч представників СЦКК та ОБСЄ, про яку напередодні домовилися в рамках позачергового засідання Тристоронньої контактної групи. З боку так званої Донецької народної республіки в огляді українських позицій мав взяти участь генерал-майор Збройних сил РФ Руслан Якубов (Вахитов). Проте 10 вересня українська сторона скасувала цю інспекцію, оскільки окупанти висунули до неї нові вимоги, які грубо порушують попередні домовленості.

США ввели санкції проти Деркача, якого назвали агентом Росії. Міністерство фінансів США запровадило санкції проти народного депутата Верховної Ради Андрія Деркача. Його активи на території Америки заморожені, а особам у США заборонено мати з ним справи. Як ідеться у повідомленні міністерства, «Деркач, депутат українського парламенту, більше десяти років був активним російським агентом, підтримуючи тісні зв'язки з російськими спецслужбами. Деркач прямо або побічно брав участь, спонсорував, приховував або іншим чином був причетний до іноземного втручання в спробі підірвати майбутні президентські вибори в США 2020 року». Нагадаємо, Андрій Деркач у травні цього року опублікував плівки, на яких нібито записана розмова Петра Порошенка і ексвіцепрезидента США Джозефа Байдена.

Богдан дав інтерв'ю Гордону. Андрій Богдан, колишній голова Офісу президента, найбільш приближена особа до Володимира Зеленського від початку виборчої кампанії (якого президент у лютому 2020-го замінив на Андрія Єрмака), дав 4-годинне інтерв'ю українському журналісту Дмитрові Гордону. Зокрема, він сказав, що познайомився із Зеленським в «офісі одного великого бізнесмена», що плани йти у президенти з'явилися ще у 2016 році, що було 4 особи, які могли би зайняти нішу «позасистемного кандидата», на якого був великий попит у виборців. Також Богдан підтвердив інформацію про те, що ситуація з «вагнерівцями», заарештованими у Білорусі, була операцією українських спецслужб, яку «злив» хтось з найближчого оточення Зеленського. Одним із найкращих прем'єр-міністрів України Богдан назвав Миколу Азарова (який займав цю посаду за часів правління Віктора Януковича), а найбільш професійним – Володимира Гройсмана (коли президентом був Петро Порошенко). Повна версія інтерв'ю доступна в інтернеті.

У Хомчака знайшли коронавірус, Тимошенко вилікувалася. Головнокомандувач української армії Руслан Хомчак захворів на коронавірус. 53-річний військовий пішов на домашню самоізоляцію одразу після отримання позитивного результату ПЦР-тесту. Стан його здоров'я задовільний. Натомість лідерка партії «Батьківщина» Юлія Тимошенко отримала негативний ПЦР-тест. Повідомляється, що політична діячка перемогла коронавірус після понад двох тижнів лікування і почуває себе краще, але в неї ще залишається запалення легенів.

Підготувала Тетяна ДАНЮЧЕНКО

Еволюційні зміни в Об'єднанні українців у Польщі

Майбутній, уже восьмий з'їзд Об'єднання через пандемію коронавірусу, на мою думку, чимраз більше перетворюється на віртуальну подію. Треба тільки забезпечити делегатів комп'ютерною технікою для проведення зборів у інтернеті. Статистичні показники із передз'їздовської кампанії Об'єднання такі: у 30% відділів змінилися очільники – Перемиському, Мазурському (Ґіжицько) та Любуському; у Зеленій Горі обрали також нового голову місцевої ланки. Отож, еволюційні зміни в організації поступово таки відбуваються.

Ми ж на сторінках тижневика продовжуватимемо дискусію про майбуття Об'єднання. Зараз пропонуємо читачам наступну статтю на цю тему. Це – своєрідний діалог між новопризначеною головою Любуського відділу Ольгою Бунзило та колишньою багаторічною лідеркою тамтешньої громади Стефанією Яворницькою.

▲ Стефанія Яворницька

▲ Ольга Бунзило

во, якщо пункт навчання був при школі, до якої ходили їхні діти.

«Якби уроки проводилися в іншій школі, ми б їх туди відправили. Ми будемо працювати для громади, але прошу вас не вписувати у жодні документи моє прізвище», – не раз чула я від батьків або громадських активістів. Це мене дуже засмучувало, адже у нашій громаді в Лелькові такого не було.

Українська Зеленогірщина в часи пандемії

Великих культурних заходів у нас зараз немає. Однак у нашій домівці у Зеленій Горі ми проводимо зустрічі. Цю будівлю мені та усім зеленогірцям вдалося «виходити і випросити» у місцевого самоврядування. Завдяки субсидіям міської влади ми відремонтували будинок; одне приміщення зараз здаємо в оренду.

Цей дім, культурні заходи, що ми там проводимо, сприяють інтеграції українсько-лемківської місцевої спільноти. Зараз люди найчастіше говорять про себе «ми, громада». Активно долучаються до роботи також мігранти з України, які вже прижилися у регіоні. Вчителі з України діляться професійним досвідом: наприклад, у нас були чотири різні програми відзначення Шевченківських днів.

Тішить, що активність нашої громади не зменшується, а навпаки, зростає.

Перспективи майбутнього

Усі громадські справи Любуського відділу ОУП я передала молодому поколінню. На мою думку, треба і далі тісно співпрацювати з Об'єднанням лемків, там з'явилися дуже активні молоді люди, що мають нові ідеї та ініціативи. Зауважу також, що методи громадської роботи, які ми використовували раніше, не конче були ідеальними; до того ж сучасний світ створює нові реалії.

Це своєрідний виклик і для Василя Шляхтича, новообраного голови ланки Об'єднання в Зеленій Горі. Він – лише на початку шляху громадської діяльності в ОУП, тож треба побажати йому успіхів.

Ольга Бунзило, вчителька, новообрана голова Любуського відділу:

Плани у мене такі ж, як і в усіх нас. Однак і в особистому, і в суспільному житті складно щось передбачи-

ти. Моя перша думка, головний намір – продовжувати роботу, започатковану багато років тому невтомною Стефанією Яворницькою. Нині, під час пандемії, треба ще більше гуртувати наше середовище у Любуському воеводстві, зберігати національну ідентичність, поширювати знання про нас у польському середовищі. Також треба залучати до громадської роботи людей, що приїхали з України у пошуках заробітку. Це – наші першочергові завдання.

У Зеленій Горі у нас є своя домівка, це – великий плюс для громади. Я сама живу у Шпротаві, тут ми маємо лише світлицю в при парафіяльному будинку. У Зеленій Горі простіше проводити громадську роботу, в домівці регулярно зустрічаються наші активісти, до того ж – це велике місто. Шпротава менша, тут сильніше далася ознаки пандемія, люди більше бояться коронавірусу. Тому у нас зараз немає великих культурних заходів.

Плани та виклики

У нас, на заході Польщі, специфіка громади інша, ніж, скажімо, у Перемишлі. Маємо партнера – Об'єднання лемків, разом із ним займаємося громадською роботою, у нас одна мета. Як і всюди, гостро стоїть кадрове питання, треба залучати молоде покоління. Особливо це відчувається у нас, у невеликій Шпротаві.

Мені як голові складно буде працювати, вирішуючи ці та інші невідкладні справи, бо хотілося би повністю зануритися у громадську діяльність, однак у мене, як і багато в кого, є ще основна робота та сім'я. Це буде чи не найбільшим викликом. Я багато років спостерігала за тим, як працює Стефанія Яворницька – вона часто робила це коштом особистого життя.

Серед нас живе багато молодих родин, однак через зайнятість батьків виникає проблема з тим, аби навчати їхніх дітей релігії та української мови. Це – національно свідомі люди, донедавна вони самі були учнями у наших пунктах навчання. Вони кажуть мені: «Пані Олю, ми хочемо зараз «стати на ноги», тому не зможемо бути дуже активними у громаді». Ця проблема виникає у всіх наших осередках, не лише на Зеленогірщині.

Пандемія та життя після неї

У Шпротаві нам треба «перечекати» цей складний пандемічний період, бо всі дуже налякані, особливо люди похилого віку. Наприклад, відзначення 60-ліття місцевої парафії Української греко-католицької церкви ми перенесли на наступний рік.

У Зеленій Горі ми незабаром проведемо збори місцевих активістів Об'єднання, треба буде скласти план роботи до кінця цього року та на наступний рік. Здійснити хотілося би дуже багато, однак зовнішні обставини цьому не сприяють, тож будемо робити все, аби підтримувати громадську активність нашої спільноти в регіоні. ■

Орест ЛОПАТА

Фото Стефанії Яворницької – з архіву «НС»,
Фото Ольги Бунзило надане героїнею

Кальників запрошує, танцює і вишиває

У неділю, 7 вересня 2020 року, у Кальникові (селі неподалік Перемишля у гміні Стубно) вдруге відбувся концерт народних колективів під назвою «Калина запрошує».

Фото авторки статті

Організатор заходу – місцевий дитячий та молодіжний колектив «Калина», який діє у Кальникові уже п'ять років під незмінним очільництвом Іванни Горків, Перемиський відділ Об'єднання українців у Польщі та гурток ОУП в Кальникові. І хоча їхній захід лише починає будувати свою традицію, у громаді можна помітити потенціал до створення події на кшталт відомого «Свята над Ославою», яким уже десятиліттями пишаються мешканці села Мокре та члени культового ансамблю «Ослав'яни», або інших ярмарків чи ярмарків, багато яких колись відбувалося в українських надсянських, бойківських чи лемківських селах.

Ще перед культурним заходом просто неба у Кальникові в рамках «Академії культури на пограниччі» пройшли триденні майстер-класи. До занять з народного співу, танцю та вишивання дуже активно долучилися місцеві діти та молодь. Так, разом із керівницею гурту «Крайка» з Перемишля Тетяною Наконечною учасники мали нагоду вивчити жартівливі та співані скоромовки з Центральної України. Це відрізнялося від минулорічних занять, які зосереджувалися більше на місцевому фольклорі з Кальникова та Надсяння.

Утім, цьоголітні майстер-класи були розраховані й на старших жителів села – вони разом переносили вишивані українські візерунки на полотно. Як розповідають мешканки Кальникова, тут майже кожна жінка вишиває вдома. Зараз дуже популярно робити це бісером: картини потім возять аж до Мостиськ, щоб оправити у рами. Проте народна вишивка хрестиком також належить до умінь місцевих майстринь. Жінки поділилися своїми навичками з молодшим поколінням, яке зосереджено вчилися ставити хрестики, а згодом – зображати на полотні перші букви своїх імен та копіювати простенькі узори.

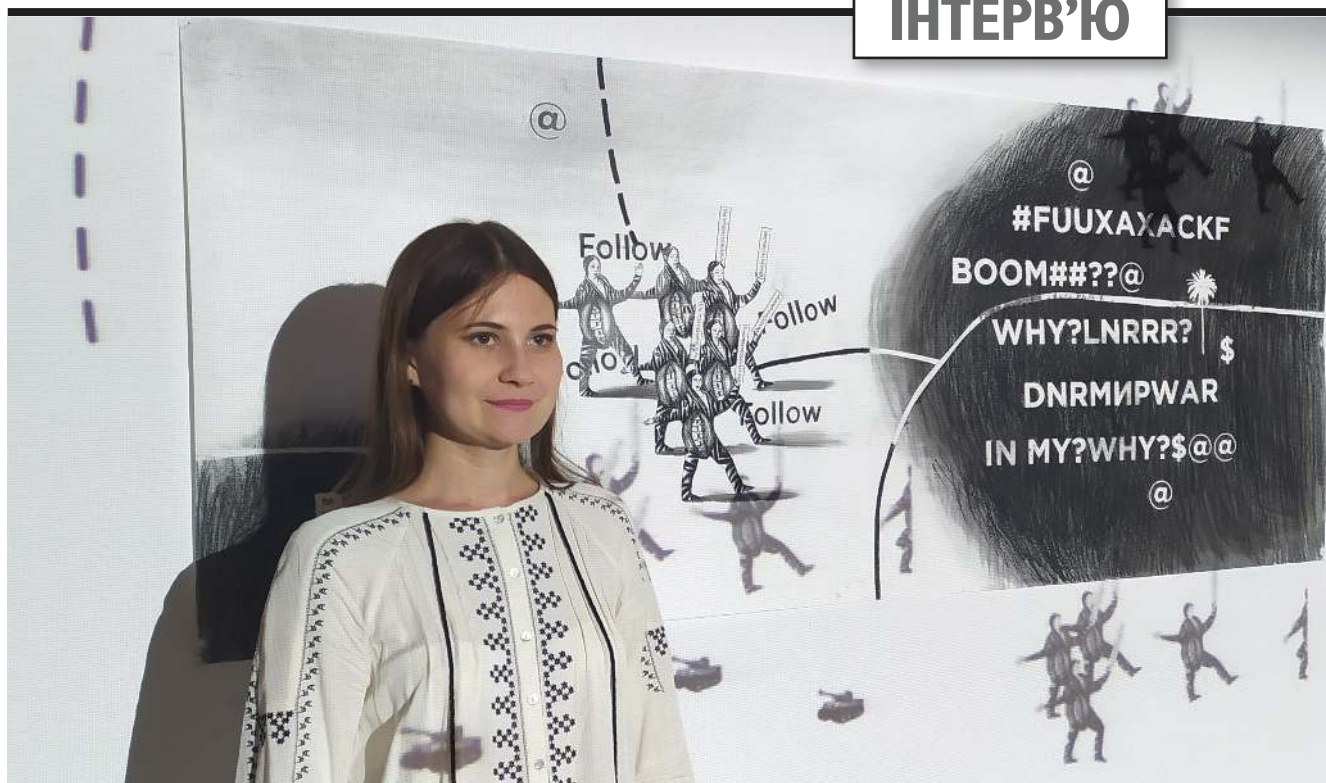
– Колись люди зустрічалися і разом вишивали, зараз якось часу не стає, а ніби доба має стільки ж годин, – сміялися жінки. – Тому такі нагоди є особливо цінними. Ми можемо також навчити вишивати наших дітей, передати цю традицію.

Під час недільного концерту виступив гурт «Калина», а також – учасники колективу «Крайка», майстер-класів з народного співу, відомий лютніст Антоні Пільх, а на завершення – скрипалька та акордеоніст, дует «Гайда» з Ольшаниці.

Захід організувала місцева громада села Кальників за сприяння управління гміни Стубно. Ініціативу профінансувало Міністерство внутрішніх справ та адміністрації у рамках проєкту «Зустрічі на пограниччі». ■

Кася КОМАР-МАЦИНСЬКА

ІНТЕРВ'Ю

Територія конфлікту у віртуальному та реальному просторі: виставка Ганни Шумської

28 серпня в Українському домі у Варшаві відкрилася виставка української художниці Ганни Шумської «Територія конфлікту». Вона складається з інсталяцій, рисунків та відеопроєкцій, що взаємодіють і взаємодоповнюють одне одного. Реальний простір перетинається з віртуальним. На роботах можна знайти багато символів з інтернету: # (хештеги), коментарі, @ (собачки). Вони насичені контекстом та інформацією, дають широке поле до інтерпретацій. Інтермедійний проєкт поєднує багато актуальних тем: війни, конфлікту, кордонів, міграції. Про його ідею та значення розмовляємо з Ганною Шумською.

Що вас наштовхнуло на ідею проєкту?

Все починалося з маленьких рисунків, які я робила, сидючи у Познані перед екраном ноутбука та слухаючи новини з України. Тоді якраз розповідали про чергову атаку Росії. Перемальовані карти з GoogleMaps під впливом почутих новин втрачали на папері свою чіткість і ставали дещо агресивними та розмазаними. Пізніше я продовжила малювати вже більші роботи на цю тему. Восени 2019 року я зробила невелику виставку рисунків у поєднанні з інсталяцією в галереї «5PR» Художнього університету у Познані. Мені було важливо повністю заповнити приміщення картою, занурити глядача у простір фікції й абсурду, поєднати реальне і віртуальне. Однак передати останнє за допомогою лише рисунків та інсталяцій все-таки було важко. Тому поступово ідея переросла в новий проєкт з використанням анімованих відеопроєкцій. Така версія моєї концепції уперше представлена в галереї Українського дому. Анімовані мальовані колажі проєктуються на реальні рисунки на папері і створюють спільну композицію, додаючи нові сенси.

Чи проєкт стосується конкретно конфлікту на сході України?

Тепер я би не сказала, що він лише про це. Напевно, саме з цієї війни я розпочинала, тому що я її найкраще розумію, це те, що відбувається у моїй країні. Однак тема конфліктів цікавить мене тепер у ширшому значенні. Наприклад, для своєї дипломної роботи я створювала відеоколажі, у яких міксуються записи із різних «гарячих точок» по всьому світу. Збройних конфліктів насправді зараз дуже багато, досвід України не є унікальним, усі війни чимось схожі між собою. Зазвичай вони гібридні: поєднують реальні сутинки та кібервійни в інтернеті через пропаганду. Немає воєн як таких, зараз усе називають конфліктами. Моя робота стосується універсального, узагальненого конфлікту. Мене цікавить, як виглядає поле битви та сучасний завойовник в інтернеті, чи після кібервійни залишаються матеріальні сліди? У мережі немає видимих наслідків. Після реального вибуху лишається попіл, вугілля, а війна в інтернеті не є настільки очевидною. Думаючи над цим, я відчувала потребу показати загрозу і сліди пропаганди в інтернеті, використовуючи матеріальні засоби, як-от папір і вугілля.

Розумію, що проєкт є для вас досить особистим?

Мені було цікаво систематизувати те, що я бачу в інтернеті. Це також своєрідне дослідження і візуальна фіксація, які дозволяють мені згрупувати свої враження від того, що я спостерігаю кожного дня. Ми живемо у світі надпродукції зображень, надміру інформації і новин; важко зрозуміти, що є головним, а що — другорядним. У соціальних мережах дивовижним чином

співіснують котики, політика, діти, конфлікти, реклами, збори грошей на операції, приватні фотографії щасливих і нещасливих людей. Ти просто переварюєш цей потік кожного дня і думаєш «для чого мені це все», самостійно фільтруєш побачене і прочитане за рівнем важливості. Тому цей проєкт, як і кожен інший, є особистим, адже під час його створення я намагалася систематизувати свої думки, щоби знайти відповіді на питання, які мене цікавлять.

Чому ви вибрали саме вугілля як техніку малювання?

Я перемальовувала новини з інтернету методом мапування, тобто наносячи їх на поверхню паперу в масштабі позначок з мапи, без принципів повітряної перспективи чи ілюзії. Іншими словами, я робила картографування ситуації, яка мене оточує, матеріалізуючи те, що побачила у віртуальному світі. Вугілля — крихкий матеріал, завжди залишає слід, забруднює все довкола. Вугільні малюнки важко зберігати. Тому така техніка відповідала моїй ідеї. Окрім цього, вугілля — це корисна копалина, через яку точаться війни, а також попіл, який залишається після згарища. Пізніше я оцифровую вугільні рисунки, перетворюючи їх на анімовані проєкції, і в такий спосіб переходжу з одного медіуму до іншого, від матеріальної техніки до цифрової, з реального світу до віртуального, з площини рисунку на площину стіни. Це — перехід від рухомого до статичного і навпаки, мені було цікаво його зафіксувати.

Розкажіть детальніше про відеопроєкцію.

Я хотіла передати сприйняття конфлікту на відстані, коли ти бачиш агресію лише через нові медіа. Те відчуття, коли вимикаєш новини — а конфлікту і проблем ніби й не було, не існує, хоча в пам'яті залишилися сліди. Це схоже на вимикання відеопроєктора. Коли він працює, робота живе своїм життям, притягує глядача. А потім залишаються лише статичні рисунки, що фіксують залишки зображеної боротьби. Мені також важливо було зробити проєкт, який легко транспортувати; громіздкий, монументальний, що насправді займає мало місця. Подібно до глобальної проблеми в маленькому вікні екрану. Ти закриваєш ноутбук — і не бачиш воєнного конфлікту, згортаєш карти — і територія залишається

порожньою. Таким чином в одній роботі поєдналося багато різних ідей.

Як ви відображаєте тему міграції?

У переході від одного медіуму до іншого, від однієї техніки до наступної. Міграція рисункової плями, яка й атакує, й мігрує, переміщається у визначеному просторі.

А чим є інсталяція зі згортків паперу?

З одного боку — це згорнута мапа, а з іншого — нестійкий кордон. Чим взагалі є кордон? Це лінія, яку визначили люди за результатами якоїсь домовленості. З космосу кордонів не видно, вони штучні. Тому кожна така межа — це все одно умовність. Згортки паперу округлі. У фізиці час зображують у вигляді циліндра, зацикленої доріжки, яка постійно повторюється. Тому мої анімації також зациклені та повторюються. Усе це символізує безкінечність. Чорна пляма мігрує в циклічний спосіб. З кожним століттям кількість воєн та конфліктів накопичується, але вони відбуваються за однією і тією ж схемою.

У яких іще напрямках мистецтва ви працюєте?

У сфері сучасного мистецтва. Використовую знайдені зображення та монтаж. Концептуально мені близька філософія постмодернізму. Завжди цікаво взаємодіяти з простором, з певним місцем, із site-specific проєктами (ідеться про «предметно орієнтовані» роботи, які мають існувати чи бути виставлені в конкретній локації — *ред.*) і, відповідно, з глядачем. Візуальна трансформація суспільно-політичних проблем у форми абсурду і постіронії, матеріалізація віртуального, гра з сенсами, випадкові історії в поєднанні з абстракцією, місце людини в постгуманістичному світі — такі теми і проблеми присутні в моїх останніх проєктах. У Львові я закінчила кафедру монументального живопису, що відображається у моїй творчості. Часто прагну створювати монументальні проєкти, які повністю охоплюють експозиційний простір. Важливе також поєднання класичних технік, як-от рисунок, живопис, графіка, з новими медіа. Хоча зазвичай я вибираю техніку і медіум, відштовхуючись від ідеї проєкту.

Як на вас і вашу творчість вплинула пандемія коронавірусу?

Карантин розпочався якраз, коли я працювала над магістерською роботою, тож з'явилося більше часу на дослідження. Пандемія вплинула на мої роздуми про експозицію робіт в інтернеті. Я розробила нову веб-сторінку. Хоча взагалі я вважаю, що інтернет дає свою естетику, у якій неважливі взаємодія з фізичним глядачем, масштаб, зв'язок з місцем і матеріальність проєкту. Віртуальний простір наразі не може замінити реальний. Для мене особисто важливий контакт із місцем, простором, де я буду реалізовувати проєкт. Коли мені запропонували створювати диплом в онлайн-або офлайн-галереї, я все ж обрала другий варіант, хоча і використала в цьому приміщенні зв'язок з віртуальною експозицією за допомогою augmented reality (з англійської «доповнена реальність» — *ред.*).

З виставкою «Територія конфлікту» можна ознайомитись до 17 вересня в Українському домі у Варшаві (вул. Заменгофа 1).

Іванна КИЛЮШИК
Фото авторки статті

Ганна Шумська – художниця родом із України. Працює з живописом, графікою, новими медіа та інсталяцією. Навчалася в київській Державній художній школі ім. Тараса Шевченка, Академії образотворчих мистецтв у Гданську, Львівській національній академії мистецтв і в Художньому університеті в Познані. Брала участь у понад 30 виставках, зокрема II Бієнале молодого сучасного мистецтва (Харків, 2019), «Вхід/Вихід» (Познань, 2019), «Дім тисячі поверхів» (Клементовиці, 2018), «ROOTS» (Берлін, 2017) та інших.

Теодор Кузяк перед своїм хыжом, Бортне, 1999 рік

Фото автора статті

Країна зеленого світла

Спомин про Теодора Кузяка — до 10 річниці од дня смерті

Коли наприкінці Ропиці-Руской скрутите з дороги, што веде з Горлиц през Конечну до Бардийова — зійдете з «Бардийовского шляху» в ліво, найдете ся на дорозі до Бортного. Село Бортне відоме вшиткым Лемкам. Певно неє другого такого в Бескидах, де врятувало ся так багато лемківських памяток культури — дві церкви, старий цмінар, десятки, може соткы камінных хрестів, придорожніх капличок, сыпанців і немало старых хыж. Врятували ся тіж Лемкы, якы повернули з выгнання.

Тоты вшиткы «нюансы» як і люди, знал досконало вродженец того села, Теодор Кузяк, а был він человеком «поважно-жартобливим», за-то каждую ситуацію «віділ по-своему». Повіджме — был, бо, на жаль, одышов од нас десят років тому, 26 вересня 2010.

Коли идеме през Бортне, в його середині находиме дві прекрасной вроды сьвятыні. Една, старша вісемнастовічна, св.св Космы і Демяна, друга збудувана в 20-роках минулого віка.

▲ Лемківська газдыня, олія Теодора Кузяка

Побіч газдівських подворців, на загородах стоять фундуваны перед першом і другом сьвітовом войном хресты і сьвяты фігуры. Очы мандрівця розчитують мена і назвиска фундаторів і на яку памят поставлено... за здоровля, за шастливий поворот з Гамерики, Жертвам Талергофа. Інтенції і події села вяжуть ся зо собом.

Над Бортным мережит ся Мережка, двигат горбатий хырбет Корнута і вкрыват глубоки печары збійників.

Магурич майорит в синім небі вершками ялиц і споминат каменярів, што добывали пісковий камін на кресты. Верхы, якы окружають сельську долину, наповняють ей запахом ліса, розсївають вітерец над стріхами хыж, котрий крутит дымом з коминів і підносить го до неба прикрашеного круглыма хмарками. Они, як овечкы, шыпаючи траву — повільно переходят пасвиско, і една по другій, дрібным кроком заходять за верх. Ховають ся за высокоїй ковпак гір, за ялицьовы стромы, за буковы зелены дєбры. Довкола так зелено, же ани не видно сонця, здає ся — сьвітло і повітря зелене.

Позера-м на верхы гір, то на досконало вірны старій архітектурі лемківскы хыжы, на маківкы сьвятынь, то зас на творы Теодора Кузяка.

Його галерея, то звичайна лемківська хыжа, в котрій веkendово помешкувал. Находит ся на протів сельского дому культуры, побіч церкви, над річком — можна повісти, в середині села. Кузяк бы мене поправил і повіл бы — в центрі села. А є ту, поза двома церквами спомнений дім культуры, склеп і давна молочарня, но і автобусовий пристанок з місцьом до завертання, бо дале идеме юж піше.

Хто не знал Теодора Кузяка, то памятал го з «Нашого слова» як Юрка Бортняньского, Гриця Быбля, Нестера Чепігу — бо такыма псевдонімами Теодор ся підписувал і довгы роки «воювал» на «Лемківських сторінках». Соткы його дописів, оповідань, можете найти в архівных номерах тыжневика, починаючи од 1964 року. Нашли ся там м.інш. такы оповіданя: «Війтовий суд», «Млинці з Высокого Магурича», «Гудак Микыта в небі», «Таке было моє дітинство», «Семе не крад, бо...», «Єден ден з пастушого жытя», «На службі», і дуже, дуже других, якы описували ми-

нуле Лемківшыны. Творчіст Кузяка насякнена рефлексийом, доскверливим гумором; одночасно любовю до рідной землі, до села, в якомы пришол на сьвіт. В оповіданях показує Лемківщину, котру сам памятал з дітинства, як і зо споминів родичів, дідів, прадідів, селян, котры народили ся ишы в другій половині XIX столітя. Є там наш сусід — корчмар Жыд, коваль Циган, сельське весіля, будний ден і сьвяточний час, прикметы і людскы хыбы, віруваня і традиції, а вшитко підсіяне зеренком гумору, якій товаришыл сільській погідній атмосфері. Аж на безхмарне жытя селян приходит тяжка доля — война і выгнання. Трагедия поодинокых родин і цілого лемківского племена.

Коли пришол час, і міг єм ближе познати автора тых оповідань, заприятити ся, зрозуміл єм, же Гриц Быбель, Юрко Бортняньскі як і Нестер Чепіга то тота сама особа — то Теодор Кузяк. Стиль писаня, язык, нагадувал Кузяка, але певности не было. В року 1999 запропонував єм Теодорови выдати його оповіданя в книжковій формі. Так зродили ся «Давно, то были часы», а в два роки пізнійше, «Догасаюча ватра». Книжки выдала «Наша Загорода» за фонды зобраны людми, якомы наша культура николи не была чужа. В 2012 переклад выбранных творів на польську мову, під званьом «Opowiadania i humoreski lemkowski», надрукувал «Лемко Тавер», з аудіобуком по-лемківскы, авторства Оксаны Грабан.

Треба повісти, же Кузяк свої оповіданя «малювал образами» — записувал минуле чудовом бесідом середньої Лемківщыны, добавлял го суб'єктивныма спостережынями штоденности. З його засобу слів, давной складні можеме одзеркалити чысту мову, яку добрі може розуміти схід і захід Лемківщыны. Кузяк то «болячий гумориста». Од його гумору болит душа, на верх выходит наша наївніст, часто глупота. Косым оком образує Лемків. Гашковым позором передвідує што наступит — і не кланят ся больванам, не грає як іншы, мелодию на яку ждали новы володаре. Радше в вымушенім поклоні осьмішує їх. Кузяк працювал «на дві руки». Вільний час, коли го міг найти, присьвячувал другій своїй любови — малюваню. Бортняньська садиба Кузяка кыпіла кольорами, пахнула фарбом і поклостом.

В більшости необрамуваны образы закрывали вільну частину стін. Тым способом на стінах розцвितал давний сьвіт: врізаны до беріжка камінны певниці, над котрыма вырастали як улиї деревяны сыпанці, розписане село, на фоні котрого красувала ся старинна церков з гонтовом окрывом, шор — в шор, як в натурі, бо Кузяк не фантазувал: то не так, же якысий артиста махне

сой пензльом і церков два раз більша — повідал. Дрібниць пильнує, бо то они творят климат, автентизм його творів. То означало, же не мож было «домалювати» вікно, коли го там не было.

На горбах пристає зерно. Сплітат ся шахівниця поодинокых кусків поля, порізаного зеленыма меджами. Соломяны стріхы рівненько накрывають людскы садибы, перед якыма маєстатично колышут ся журавлі, похыляючи до холодної крениці свої дзюбы — деревяны відра, якыма наберано воду. Серед гір, з затоплєных яруг высунуват ся кубятко гмы — аж по сам край глубокого ліса, при котрім стоїт збійник Сипко з Мацины. Одяг в него народний, біленкій. Широкий корпус сперають сильны ноги дородного драба. Як бы не стрільба, виміряна перед себе, здавал бы ся спокійным газдом. На єднім з полотен камінний двір-замок з залізном брамом. Перед ним, на высокім скалистім березі, стоїт пару свобідных драбів, якы, міркуючи, позерають в його сторону. — То на польскых панів ідут нашы! Тым разом «не по коляді», — оповідал Кузяк.

Тихы села нагадують «никифоровы образкы». Ностальгічны, затоплєны в карпатській природі, досконало одзеркалены архітектурным стилем, ждуть якбы на газду. В оліях домінують три кольоры: зелений, синій і бронза. Бе з них зелене тепло, бо Кузяк наперекір Никифорови, завзято любил зелений колір і выкорыстувал го на «масову скалю». Нелегко оперувати зеленым сьвітлом, а єднак в образах Кузяка про домінанту зеленого находиме вимір лемківского існуваня в Карпатах. — Графіт ся, — як сам повідал, — поповнити портрет і історичну картину. Портрет для показаня деталів... одягу, а історичну картину, для ...підкресліня лемківскых звязків зо східньом церквом і древнім Києвом.

Нерадо давал Фецьо свої образы на выставкы. Сам єм зорганізувал їх пару при нагоді «Лемківской поетичной осени», в тім сталу експозицію в Зиндранівскім музею Гочів, під званьом «Церкви Малюваны». — Што я ся буду афішувал, — повідал.

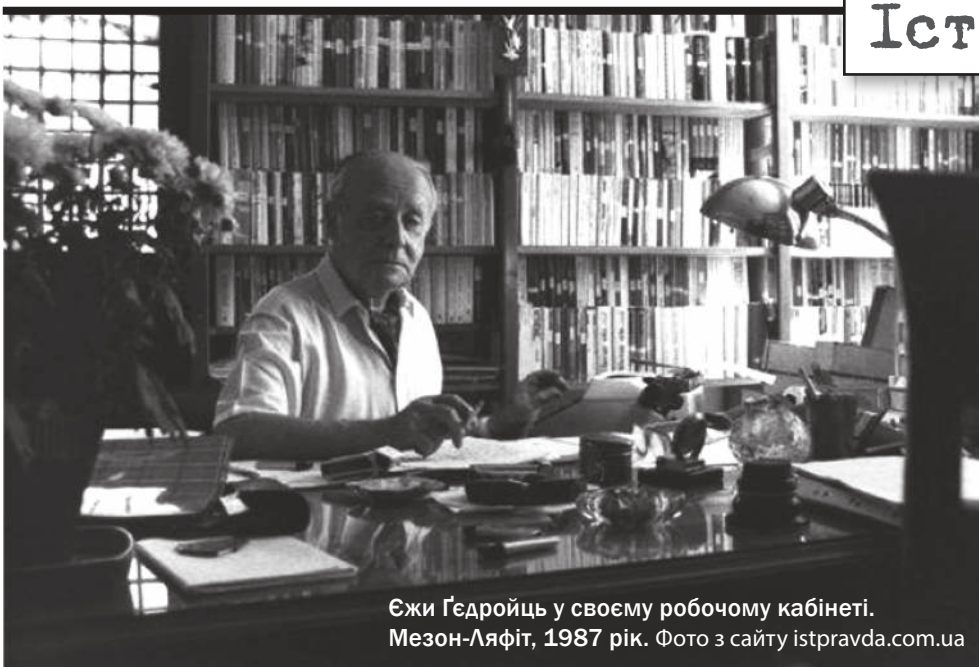
Знам, же розмалюваний через Кузяка лемківскій сьвіт, як і тот записаний словом, органічно сплетений з карпатском земльом, з жытьом селян, жытьом автора. То такы люде як Кузяк творчо выполняли розорену культуру, записували выгнану лемківську памят. Чого не переказало нам слово писане, свобідно доповнювал колір олії. Товаришыла ім атмосфера, котра на ново народжувала минуле — історію і легенды давной країны з тепла званої — Лемковина. Тото, што часто перестало матеріально існувати, по чім неє гнес сліду — дарує нам в розписах полотна, в звуку слова, залюблений в країні зеленого сьвітла — Теодор Кузяк.

П.С. Коли вертам до оповіданя «Гудак Микыта в небі», вірю, же так само як гудак Микыта, што так сильно тужыл за Карпатами, аж втюк з неба пішкы на землю — Теодор Кузяк поступил бы подібні. Сіл бы на срібний розколысаний космічным вітром ровер і погнал молочном дорогом до рідного села, до Бортного. Лем з обручы розогнанных колєс сыпал бы ся зьвіздний пыл...

Заясьніло небо над Корнутом, над Магуричом і вшиткы бы повірили: вернул домів наш Фецьо! ■

Володислав ГРАБАН

Історія

Ежи Гедройць у своєму робочому кабінеті.
Мезон-Ляфіт, 1987 рік. Фото з сайту istpravda.com.ua

Ежи Гедройць: пілігримство до правди і свободи

Душа польської нації – польське пілігримство», – писав у 30-х роках XIX століття поет Адам Міцкевич, маючи на увазі, що його співвітчизники після поразок у боротьбі з тиранією Російської імперії розсіялись по всьому світу. Видатним польським «пілігримом новітньої доби» можна назвати Ежи-Гедройця, який більш ніж пів століття був редактором журналу «Культура» – найвпливовішого емігрантського видання повоєнної Європи. Цьогоріч минає 20 років, відколи він залишив цей світ. Українська еміграція, на жаль, не створила чогось подібного за своїм масштабом до «Культури». Втіхою є те, що Гедройць – небайдужа до України людина. Він однаково відстоював право на правду і свободу для українців так само, як і для поляків, бо розумів, що світле майбутнє обох народів можливе лише у взаємній підтримці.

«Всі люди, так чи інакше, – мандрівники у цьому світі. Ежи Гедройць долучився до «пілігримства» ще під час I Світової війни: тоді з рідного Мінська він намагався втекти на фронт. З 1916 року – навчався у гімназії в Москві. Наступного року 11-річний хлопчик повернувся із охопленої революцією Росії: добирався «на перекладних», різними видами транспорту, його «туманив запах пороху» і він «почав курити». Враження від революції, що змінила світ, були, за його словами, «вельми поверховими: якісь колони, очолювані вбраними всуціль у червоне дівчатами», і «прояви симпатії до Польщі», які пізніше зникли. Через рік, рятуючись від війни, родина Гедройців виїхала евакуаційним ешеленом до Варшави, «узявши з собою лише кілька валіз і якісь клумки». У серпні 1920-го 14-річний Ежи пішов добровольцем в армію, щоби разом із дорослими захистити від більшовицьких військ Варшаву: працював телефоністом при командуванні округу.

У 20-х роках минулого століття він вивчав право та історію у Варшавському університеті, у 30-х – був на державній службі та працював у двох міністерствах. Зацікавився журналістикою, став редактором часописів «Bunt młodych» («Бунт молодих») і «Polityka» («Політика»). Найприкріше в передвоєнній Польщі, – згадував Гедройць у своїй «Автобіографії у чотири руки», – мене вражало беззаконня, притаманне усім царинам. Воно виявлялося у повсюдній корупції, в ролі протекції, в дуже нездорових стосунках в армії». Гедройць намагався, у міру своїх сил, доbitися «поліпшення держави, зробити її справедливою, логічною». Його цікавило передусім питання меншин, особливо української. Ще в університеті він – єдиний серед поляків – відвідував лекції з історії України, які читав професор Мирон Кордуба. На сторінках часописів Гедройця журналісти висловлювалися проти репресій щодо меншин та політики колонізації. Після однієї з таких публікацій редактора ледь не заслали до Берези-Картузької (там знаходився концентраційний та-

бір, який функціонував перед II Світовою війною; серед утримуваних було багато українців – *ред.*), і тільки захист міністра Юліуша Понятовського врятував правдолюбця від розправи.

Вересень 1939 року змінив життя Ежи Гедройця. Пізніше у своїй «Автобіографії» він напише, що війна не була несподіванкою. Польща, яка опинилася між молотом і ковадлом – Німеччиною та Радянським Союзом – жила в очікуванні втілення в життя кривавого сценарію двох диктаторів. До жовтня країна вже була окупована. Політична верхівка у майже повному складі втекла до Румунії. Гедройць якийсь час залишався у Бухаресті – при посольствах Польщі, Чилі і Великої Британії. А 1941 року вирушив на Близький Схід. Там проходив військову службу в Палестині, Лівії та Єгипті, працював у Бюро пропаганди 2-го польського корпусу. Напевно, він ще не знав, яким буде його подальший шлях, але з'явилася перспектива чогось, пов'язаного із «боротьбою за людські душі». Політикою займатися не захотів, хоча вона й «зачаровувала». Державною службою – теж: в останній рік війни працював у Міністерстві інформації еміграційного уряду в Лондоні, а потім покинув це заняття. У 1946 році виїхав у Рим, де за дорученням генерала Владислава Андерса створив видавництво для демобілізованих польських вояків, так званий «Instytut Literacki» («Літературний інститут»). Саме тоді й розпочався новий шлях Ежи Гедройця.

Гедройцева «Культура»

Найбільше він цінував, як я зрозумів із «Автобіографії» та спогадів про нього, дві речі – правду і свободу. Правда – завжди одна й очевидна для всієї спільноти, хоча її трактують по-різному. А свобода – річ надзвичайно дорогоцінна і не кожному доступна. Тож Гедройць вирішив присвятити своє життя поширенню волелюбних ідей, які могли би зробити світ кращим.

У Римі він затримався ненадовго: після закінчення війни більшість читачів-поляків роз'їхалася по світу. Тому 1947

року Ежи Гедройць переїхав до Парижа – одного з центрів європейської політичної еміграції. Тут він разом із однокумцями розгорнув діяльність «Літературного інституту», а ще – часопису «Культура», метою якого було переконати читачів і в самій Польщі, і поза її кордонами, що «культурне коло, у якому вони живуть, не вимерло» і «близькі їм цінності не знищені сокирою голої сили». Гедройць продовжив традиції польської еміграції 30-х років XIX століття, свідченням чого була публікація у першому номері часопису «Книги польського народу і пілігримства» Адама Міцкевича, яка мала «програмний характер». Редактор «Культури», як і його відомий попередник, був упевнений, що народ «воскресне із мертвих» і відіграє свою позитивну роль в історії Європи. Свій вклад у пробудження нації мала внести саме «Культура».

Про Ежи Гедройця написано багато. Не повторюючись, зверну увагу лише на те, чим приваблює цей – безумовно, один із найвизначніших у XX столітті – поляк. По-перше, він чудовий організатор, який об'єднав навколо себе розумних і талановитих співвітчизників – Юзефа Чапського, Густава Герлінга-Грудзінського, Юліуша Мерошевського, Зофію і Зігмунта Герців, Генріка Гедройця та інших. Він також долучив до публікацій в «Культурі» нобелівських лауреатів – поетів Чеслава Мілоша і Томаса Стернза Еліота, філософа Альберта Камю, письменника Александра Солженіцина, вченого Андрія Сахарова. Тож навколо часопису Гедройця згуртувалися найкращі інтелектуали Європи. Водночас сам редактор віддавав перевагу східній її частині. «Він був космополітом Сходу. Захід був для нього нудним», – згадував польський журналіст і дисидент Адам Міхнік. Відзначався Гедройць і надзвичайною толерантністю, поблажливістю до своїх опонентів; він давав на шпальтах «Культури» слово людям, з чийми поглядами був незгодний. «Це, – вважає Адам Міхнік, – гарний урок професіоналізму й толерантності для нас – редакторів польських газет у демократичній Польщі».

Ежи Гедройць мав риси характеру, які допомогли йому в житті – цілеспрямованість, впертість у досягненні мети, чуйність до інших. Він був абсолютно позбавлений заздрисності чи мстивості. Читаючи «Автобіографію», я звернув увагу, як мало Гедройць пише про себе. Це швидше «Біографія XX століття», перш за все – Східної Європи і Польщі зокрема. Автор розповідає про багатьох своїх сучасників, захоплюється їхніми досягненнями і талантами або ж вказує на недоліки чи погані риси. Сам він – «сова», дуже мало спить, скромний у побуті, не любить бути в центрі уваги і хвилюється за своє «змарноване життя». Багато можна зустріти епізодів, у яких Гедройць втручається «не у свої справи», кидається допомагати людям, які його не люблять або ж налаштовані вороже. Можливо, він переоцінював оточення чи дуже його ідеалізував? Композитор і письменник Стефан Кіселевський вважав, що Гедройць – «надто великий романтик». Він любив цей світ у супереч його вадам, тому навіть комуністичну Польщу не сприймав у чорно-білій гамі.

Редактор «Культури» йшов на окремі компроміси, але в принципово важливих питаннях залишався непохитним. Зофія Герц, яка дуже добре його знала, відзначала, що Гедройць – «людина не поступлива, нелегка у спілкуванні, з манією переслідування і комплексом, що його «не розуміють» і «не люблять». «Манія переслідування», якщо вона й була у редактора «Культури», мала реальне підґрунтя: будинок у Мезон-Ляфіт поблизу Парижа, де жив Гедройць

і знаходився його «штаб», постійно перебував «під прицілом» радянської, польської, та, можливо, й інших розвідок. А «непоступливість» Гедройця варті ширшої поваги, бо, вірячи у свої ідеї і маючи певні переконання, він залишався вірним їм до кінця.

Гедройць – прихильник еволюціонізму, поступових перетворень в Європі, які призведуть до зникнення ворожих спільнот і покращення стосунків між людьми. Окрім цього, він виступав за об'єднання України, Литви й Білорусі, яке в міцному, рівноправному союзі з Польщею забезпечило би мирне та світле майбутнє для своїх народів. Приклад толерантних, дружніх відносин, на його думку, повинна показати саме Польща, бо сусідні народи з огляду на свій історичний досвід мають всі підстави не довіряти їй. Тому найважливішим для редактора «Культури» було питання національних та етнічних меншин в РП. На початку 50-х років XX століття у часописі з'явилися публікації, присвячені цьому питанню – лист отця Юзефа Маєвського і стаття поета й перекладача Юзефа Лободовського «Проти упирів минулого». Автори вказали, що два братні слов'янські народи – польський та український – повинні нарешті відмовитися від територіальних претензій і взаємних обвинувачень. Гедройць запросив до співпраці в «Культурі» українських літераторів, публіцистів і дослідників – Юрія Шевельова, Євгена Маланюка, Бориса Левицького, Івана Лисяка-Рудницького та інших, а 1959 року випустив антологію української літератури 1917-1933 років під назвою «Розстріляне Відродження». Матеріали зібрав публіцист і критик Юрій Лавріненко, а назву запропонував сам Гедройць. У 1977 році він пішов іще далі – ініціював «Декларацію українській справі», яку підписали російські, польські, угорські і чеські дисиденти. Вони підтвердили право України на незалежність і обрання свого шляху.

Пілігримство Гедройця до правди і свободи подобалося не всім. «Він мав мужність, – казав Адам Міхнік, – говорити непопулярні речі. Був завжди проукраїнським, але ніколи не був антиросійським». На думку журналіста, «до польського (й будь-якого іншого) націоналізму він ставився зі зневагою і відразою». Ось це мені особисто подобається найбільше. Ежи Гедройць у кожній людині бачив перш за все саме особистість, а вже потім – поляка чи українця, католика чи православного. Це – реалістичний і гуманний підхід, бо всі війни й масові знищення людей були наслідками, серед іншого, крайнього націоналізму або ж релігійного фанатизму. Гірка правда, якої ніхто не зможе спростувати!

Ежи Гедройць був переконаним, послідовним прихильником поліпшення відносин та дружби між поляками й українцями, а його «Культура» зробила значний внесок у цю справу. Ніколи в історії польсько-українських стосунків, – згадував про «добу Гедройця» публіцист та історик Богдан Осадчук, – не було так багато елементів згоди і співпраці й так мало чинників незгоди і протиріч». 14 вересня 2000 року, після смерті Гедройця, «його доба» скінчилася. Однак залишилася багата спадщина – 637 номерів журналу «Культура», сотні томів «Бібліотеки „Культури“» та «Історичних зошитів», «Літературний інститут» у Парижі. А ще – ідеї, які не вмирають. І хоча в медіа, у виступах і діях окремих політиків та громадян Польщі й України ще з'являються «дурниці», які шкодять нам усім, майбутнє не за ними, а за ідеями Гедройця. Бо інакше нас чекає прірва нових нещастя, яких і так багато у нашій спільній історії. ■

Анатолій ШОРОХОВ

«У Польщі важко говорити про історію українсько-польського кордону»

Українська режисерка Олесь Моргунець-Ісаєнко
розповіла «Нашому слову» про свій новий фільм «Депортація 44-46»

Документальна стрічка «Депортація 44-46» — про долю українців, примусово переселених з території Польської республіки до УРСР між 1944-м та 1946-м роками. Цей фільм — один із переможців конкурсу Державного агентства України з питань кіно. На його виробництво виділили 4,1 мільйони гривень. Сценаристом картини став Тарас Лазер.

Це — вже другий продукт їхньої з Олесею Моргунець-Ісаєнко співпраці, який розповідає про історію земель польсько-українського прикордоння. Минулого року вийшла документальна стрічка «Рубіж. Грубешівська операція». В основу цього фільму лягла найважливіша спільна операція Української повстанської армії та підпільної організації польської Армії крайової «Воля та незалежність» проти Народного комісаріату внутрішніх справ СРСР.

Ми поспілкувалися з Олесею про зйомки стрічки, труднощі у висвітленні подій українсько-польської історії та про те, чому депортацію 1944-46 років часто плутають з акцією «Вісла».

Невідома історія

Знімати «Рубіж...» мені запропонували знайомі продюсери. Над ним мав працювати інший режисер, але з якихось причин відмовився. Я у темі фільму особливо не розбиралася, але ще зі школи дуже любила історію. Утім, події, про які ми розповідаємо у «Грубешівській операції», можна сказати, були для мене взагалі невідомими. І от мені запропонували зробити цей фільм, я нічого про це не знаю і ніхто нічого не знає — значить, треба за це братися!

Сама я — з Чернігівської області. Не маю жодного стосунку до земель, про які ми знімаємо стрічку. Просто так склалося, що я працювала над цими проектами. Тому можу подивитися на ситуацію більш відсторонено. І, може, це навіть непогано. Якось я розмовляла з одним українським режисером, який походить з родини переселенців — його батько був вигнанцем. І він каже: «Ти можеш зняти цей фільм більш чесно. Подивитися на ситуацію із двох сторін. А я от не можу, бо це стосується моєї сім'ї і я все одно буду перетягувати ковдру на свій бік».

Ми взялися знімати фільм і почали шукати необхідну інформацію. Те, що сталося у 1944-46 роках, називалося «переселенням», «евакуацією», але по суті — це депортація українців. Так само поляків вивезли з України до Польщі. Для них в історичному, людському контексті це — все одно трагедія, але, на мою думку, різниця в тому, що їм все-таки було до кого повертатися. На території України жило буквально лише друге покоління цих людей.

Українські ж поселення на польських територіях існували з початку XVI століття. Ми навіть натрапили в документах на такі слова: «Ми їх переселяємо, а там одне село за іншим, одне за іншим...». Думали, що швидко прийдуть, за рік всіх виселять та очистять лінію кордону. Радянський Союз тоді здивувало, що там живе так багато українців. Адже пів мільйона — це просто якась нереальна кількість. Мені здається, у світі не так багато було настільки глобальних депортацій.

Ми подумали, що, якщо про подію такого масштабу мало хто знає, то потрібно зняти фільм і про це. Отож

Олесь Моргунець-Ісаєнко каже: команда думає і над третім фільмом, що розповідатиме про акцію «Вісла»

ми робимо цю документальну роботу як другу частину стрічки про Грубешівську операцію. І думаємо, що можна зробити потім і третю частину, про акцію «Вісла». Вийде трилогія.

Повернути історичну пам'ять

Насправді акцію «Вісла» часто плутають із депортацією, про яку розповідає наш новий фільм. Так склалося, що все це звикли називати однією операцією. Наприклад, ми показували «Рубіж» в Америці для переселенців — наші глядачі говорили, що вони або їхні сім'ї постраждали від акції «Вісла». Але дати, які вони при цьому називають — 1944-й рік, 1946-й рік, 1945-й рік. Ці люди були тоді маленькими, а пізніше про це ніхто нормально не розповідав. Тому вони не завжди розуміють, що трапилось, і від яких саме історичних перипетій постраждали їхні родини.

Цього разу ми не будемо розповідати про депортацію на «Ziemie Odzyskane» (укр. «Повернені землі», територія на заході та сході Польщі — *ред.*). Важко помістити у фільм історію навіть однієї депортації. Ми вже почали монтувати і не зовсім розуміємо, що робити, бо матеріалу назбиралося на двогодинне кіно, а це дуже багато. Ми намагаємося зробити концентрований продукт. Авдиторія, на яку орієнтуємося — це молоді люди, які нічого не знають про ці історичні події. Тож ми хочемо розповісти їм про те, про що вони ніколи не чули.

Скасowana поїздка до Польщі та карантин

У «Депортації 44-46» сценарист використав той самий прийом, що і в «Рубежі» — розмову двох людей. Але у першому фільмі це були реальні історичні постаті, а тепер — це розмова матері, яка згубила свою дитину, із працівницею НКВС, молодою жінкою, що її допитує.

Це — два збірні образи з усіх спогадів, які писали люди, такий художній прийом.

У фільмі буде анімаційна частина та реконструкція — сцени у вагоні, у якому їхали депортовані. А також — хроніка, карти, світлини. У Винниках є великий музей, присвячений виселенцям, там досить багато фотографій людей, які проживали на цій території після переселення. Звідти ми також брали матеріали.

Ми не змогли поїхати на зйомки до Польщі через карантин. Хоча дуже хотіли зняти кордон. Але домовитися про це було дуже складно — незрозумілі умови, скільки, кому і де можна перебувати. Тому ми вирішили просто взяти архівні кадри, на яких зображені ці території.

Коронавірус, звичайно, трішки зіпсував нам плани. Вірніше, навіть не зовсім зіпсував — у сценариста було більше часу подумати. Ми працювали через сервіс відеозв'язку Zoom. Зйомки довелося переносити. Готовий фільм маємо здати до Держкіно в грудні. А далі будемо дивитися, що з ним робити. Ми хочемо, аби стрічка була такого формату, щоб її можна було показувати в кінотеатрах. Сподіваємося також, що згодом вона зможе потрапити на документальні та історичні фестивалі.

Звичайно, хотілося би показати фільм і в Польщі. Але ось з «Рубежем» було досить складно. У польському Інституті національної пам'яті його подивилися і не казали, наприклад, що стрічку заборонять. Але вони й не сприяли показам. Фільм продемонстрували на маленькому фестивалі «Україна» і також покажуть на фестивалі «Niepokorni Niezłomni Wyklęsi» у Гдині 24-27 вересня.

Про людей, а не політику

У Польщі важко розповідати історії українсько-польського кордону, хоча ми не торкаємося теми того, кому належать ці землі. Лише говоримо про тих, кого виселяла радянська влада під час окупації. Але все одно це все зав'язується навколо однієї теми — подій на Волині.

Люди ображаються, говорять: «От ми не можемо зрозуміти, чому про інші депортації розповідають, а про нас ніде ніхто ніколи не згадує». Через відносини з Польщею це складно. Хтось міркує, чи варто взагалі про це говорити. Але історія — не про те, що поляки в чомусь винні, а про те, як великі імперії вміло використовують певні ситуації та проблеми. Ми розповідаємо передусім про це і про людей, які залишилися без своєї історичної пам'яті.

Утім, поляки все одно бояться у все це втягуватися. Вони взагалі не проти допомогти з пошуком, наприклад, фотографій; підказують, де що є. А от підписати якісь заяви, щоби було видно їхні прізвища — від цього вони все-таки відмовляються. На мій погляд, у Польщі є певна політика щодо українців. Чи довго це буде тривати і чи насправді це політично вигідно — я не знаю. Ми могли би робити разом більше, адже ми справді сусіди і маємо спільну історію, як і куди би не йшли. Це неможливо викинути.

Із сусідами потрібно домовлятися. Це справді важливо. Усвідомити історію, переосмислити те, що відбулося, і прийняти одне одного.

Як на мене, нівелювати негативний вплив історії на польсько-українські відносини має насамперед державна політика. Можна проводити спільні акції, згадувати інші, позитивні події. Але я не вірю, що кіно чи якийсь мистецький проєкт можуть щось суттєво змінити. Телебачення, преса — надто сильні конкуренти в цьому. Мистецтво працює радше на нові покоління, аби вже вони сприймали дійсність інакше. ■

Аліна КУВАЛДІНА

Фото з особистого архіву Олеси Моргунець-Ісаєнко

Співи і танці в клуні

В суботу, 5 вересня, в музеї «Загорода» в Козликах над Нарвою відбулися «Танці в клуні» — щорічна танцювальна вечірка, поєднана з різними ініціативами, що популяризують серед молоді народні традиції Підляшшя. Так, у її рамках пройшли майстер-класи з народними співачками Анною Теслюк та Анною Павлючук із Городиська — підляського села, жителі якого розмовляють українською говіркою із певними впливами білоруської мови. Вчитися підляських пісень приїхало доволі багато любителів традиційної музичної культури.

Під час заходу в скансені оголосили також результати конкурсу «Rozgłos 2020», який уже багато років заохочує молодих співаків виконувати традиційний репертуар. Цього року захід пройшов онлайн. Його учасники повинні були вибрати та записати одну з десяти народних пісень, запропонованих організатором конкурсу — товариством «Спадщина Підляшшя».

Твори можна було співати українською, білоруською або польською мовами.

Не обійшлося і без концерту, під час якого прозвучав традиційний репертуар, колись дуже популярний у селах, а зараз — присутній лише на сценах подібних заходів. Цінність таких ініціатив — у тому, що разом зі старшими співаками виступають і молоді люди. У Загороді заспівали разом Марія Денисюк — 92-річна співачка з Кожина (розташованого неподалік від скансену села) — та її молоді учні. Українські традиційні пісні прозвучали у виконанні «Добрини» з Білостока, а твори українсько-білоруського мовного пограниччя презентували «Подляшанки» з Городиська.

На закінчення у музейній клуні пройшли танці. Заграла капела «Батарей», яка вчила учасників танців з Підляшшя, Сувальщини та Люблінщини.

Захід організувало Товариство друзів скансену в Козликах у партнерстві з товариством «Спадщина Підляшшя» та Союзом українців Підляшшя. ■

Людмила ЛАБОВИЧ

Фото авторки статті

РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ

Павел Секула, «**ZONA. Opowieść o radioaktywnym świecie**» («Зона. Розповідь про радіоактивний світ»), видавництво E-bookowo, 2020. – 175 с.

«Радіоактивний Діснейленд» чи пересторога на майбутнє

Найчастіше про ядерну трагедію в Україні згадують у медіа з нагоди чергових роковин аварії на атомній електростанції у Чорнобилі. Кожного року під кінець квітня телевізори традиційно показують зображення покинутих осель, згадують про боротьбу з наслідками аварії, жертви, проблеми з саркофагом тощо. Минулого року цю тему обговорювали ширше у зв'язку з прем'єрою британсько-американського серіалу «Чорнобиль». Цього року вона набула розголосу через пожежу поблизу Чорнобильської атомної електростанції. Проте той, хто захоче вийти поза традиційні медійні згадки й дізнатися більше про цю тему, може прочитати цьогорічну книжку «Зона. Розповідь про радіоактивний світ» доктора Павла Секули — історика та наукового працівника Ягеллонського університету у Кракові.

Автор нагадує історію утворення зони, пише про сучасні процеси і пропонує поглянути у майбутнє. Таке тематичне різноманіття дає читачеві доволі широкий і повний спектр знань. Краківський історик розповідає про те, як місце багатьох людських трагедій стало центром зацікавлення політиків, підприємців, вчених та туристів, які тепер потрапляють у зону не тільки легальним шляхом. Що цікаво — коли починає дощити чи з'являються інші несприятливі погодні умови, таких нелегалів відносно легко ловить поліція. Виявляється, що пояснення цього досить просте — штраф і перевезення службовою машиною до готелю коштують набагато менше, ніж виклик таксі.

Утім, питання туризму залишатиметься серед пріоритетних, адже від нього великою мірою залежить майбутнє цієї території. Павел Секула згадує, наприклад, що з приходом президента Володимира Зеленського пожвавилася діяльність, яка має заохотити закордонних туристів відвідувати зону. Світовий туристичний бренд, який намагається будувати офіс президента, спирається на лозунг «Безпечний Чорнобиль». У такому ж дусі, певно, думали британські та українські вчені, які створили горілку «Atomic»: вона виготовлена з чорнобильської води та пшениці.

До речі, алкогольні проекти — це не вигадка наших сучасників. Вже відра-

зу після аварії частина радянських політиків виступала за те, аби зрівняти із землею всю територію, яка постраждала від катастрофи, переорати, посіяти там пшеницю і зайнятися виробництвом горілки. Єдина відмінність полягала у тому, що тоді ніхто не мав наміру хвалитися місцем походження «вогнистої води».

Нині у зоні можна поплавати на катері та спробувати інші суто туристичні види відпочинку. І це спонукає автора книги до роздумів про межу між комерційним використанням території — яке саме по собі не є поганим — та належним вшануванням пам'яті про величезну людську та екологічну трагедію. Такі питання звучать, зокрема, в інтерв'ю Павла Секули з Олегом Насвіттом — заступником голови Державного агентства України з управління зоною відчуження. На запитання про комерціалізацію службовець відповідає, що туристи самі хочуть туди приїжджати, тож немає потреби спеціально їх запрошувати. Згідно зі статистикою, у 2019 році зону відвідали 124 тисячі людей. Найбільше серед них було громадян України (понад 26 тисяч), Великої Британії (майже 19 тисяч), Польщі (близько 10 з половиною тисяч) та Німеччини (9 тисяч). Українці та поляки домінують серед сталкерів — людей, які самостійно і нелегально заходять у зону, аби побачити заборонені об'єкти. Хоча зараз пандемія помітно призупинила туристичний потік, зазвичай він кожного року виростає на 40%. Разом із тим, Олег Насвіт підкреслює, що у випадку зони суть туризму має бути іншою, ніж просто отримання задоволення: «Ця територія має бути відкритою для пізнавальних цілей. Аби відвідувачі отримували тут урок про те, що може статися з природою, промисловими об'єктами, коли людина недостатньо уважно ставиться до правил безпеки». Це правильний підхід, але, як переконує автор книги, наводячи низку прикладів, реалізувати його вдається не надто часто. Бо від початку створення і донині зона — це у багатьох випадках «мікрокнязівство» зі своїми володарями та немалим бюджетом. А гроші, виділені на функціонування території та ліквідацію наслідків аварії, через адміністративно-правову слабкість держави не раз розкрадали. Символ цього — один із адміністраторів, Ігор Грамоткін, який після закидів у привласненні 40 млн гривень втік 2018 року до Росії. Якраз цей напрям, як бачимо, постійно залишається безпечним і єдиним для «винятково заслужених українців».

Звичайно, корупції не буде, якщо біля отримувача не з'явиться поставальник. Павел Секула відзначає, що останніми бувають і серйозні фірми з Франції, США чи Німеччини. Інвестуючи у спорудження безпекової інфраструктури, вони за відсотки вимагали вигідні контракти. З іншого боку, українська влада — легально чи ні — часто намагалася заробити на популярності одного з найбільш забруднених місць на світі. Екскурсії, оренда території для примітивних кінозйомок, викрадання та продаж в інтернеті артефактів — це лише деякі суперечливі епізоди, які загрожують перетворенням зони відчуження у щось на зразок «радіоактивного Діснейленду». Якщо додати до цього те, що деякі політики хотіли би бачити у зоні сховище для надлишкового сміття з українських міст, її майбутнє дійсно може хвилювати.

Водночас автор книжки нагадує, що баланс між «розважальним» і «серйоз-

ним» аспектами функціонування цього місця — не головний. Він детально описує й іншу тему — захист від радіоактивних речовин і питання того, що з ними робити в майбутньому. І в цьому контексті можна згадати й про позитивні моменти, адже у зоні зараз вводяться новітні екологічні технології. До прикладу, на 2 з половиною тисячах гектарів уже встановили сонячні батареї; реалізують також проекти, пов'язані з енергією вітру та виробництвом біопалива. Зона відчуження є зручним місцем для фірм, що займаються ядерною енергетикою, космічними технологіями чи виробництвом нових видів акумуляторів.

Павел Секула доволі детально описує також процеси, які відбуваються у фауні та флорі зони відчуження. З одного боку, розповідає про нищівний вплив аварії на природу, з іншого — пізніший її нестримний розвиток. Не забуває згадати про результати мутацій тварин, але водночас, спираючись на думку експертів, розвінчує міф про появу «вовкособак» у цьому регіоні. Цікавими є також його репортажні портрети сучасних мешканців зони. Павел Секула зосереджується не стільки на їхній трагедії, скільки на спробі людей наново впорядкувати своє життя у несприятливих умовах.

Це також історія про зв'язок із рідною землею та хатою, який є сильнішим, ніж владні заборони повертатися у ці краї.

На увагу заслуговує розповідь про етнографа Ростислава Омеляшка, який дбає про те, щоби в сучасному образі зони не зникла культурна спадщина Полісся. У 1990-х роках він був учасником експедицій, які їздили від села до села, збираючи пам'ятки, документи, зразки матеріальної та релігійної культури. Усього — 47 тисяч експонатів, 175 тисяч фотографій та 7 з половиною тисяч годин відео- та аудіозаписів. Завдяки клопотанням етнографа адміністрація зони відвела один будинок під музей, який цього року можна було відвідати вперше. Інше питання — про яке також згадує автор книги — чи потраплять туди ті, хто в програмі односторонньої екскурсії має зробити фото біля електростанції та радянського радару, скерованого у бік США?

Книжку Павла Секули варто читати не тільки для комплексного ознайомлення із темою зони відчуження. Вона дозволить стати свідомим, а не «діснейлендівським» і випадковим гостем Чорнобиля та Прип'яті. ■

Григорій СПОДАРИК

ПОСМЕРТНА ЗГАДКА

Пам'яті Андрія Підлипчика

У суботу, 1 серпня 2020 року, відійшов у вічність вірний син України з Лемківщини родом — Андрій Підлипчак Це велика втрата для нашої церкви і народу.

З Андрієм ми познайомилися, коли я мав кільканадцять років і заходив зі своїм батьком Миколою до домівки Українського суспільно-культурного товариства після греко-католицької служби, яку правили раз на місяць в костелі Матері Божої в Зеленій Горі. Домівка знаходилась у центрі міста над крамницею «Делікатеси», там зустрічалися усі наші люди. Це були 50-ті роки минулого сторіччя. До УСКТ йшли, аби поспілкуватися, поговорити про минуле, випити гарячого чаю; там можна було також придбати українські книжки, почитати українські газети або часописи. Ми, вигнані у 1947 році з рідних земель, Лемківщини і Надсяння, були спрагли усього рідного, всього, що нас єднало. Там, у домівці, звучала тоді рідна мова й пісня — так, як колись на вкраденій у нас Батьківщині, в улюблених Карпатах. Тоді ніхто не ділив нас на лемків чи українців, на православних чи греко-католиків. Ми всі були як одна родина.

Говорили так, як звикли у своїх селах чи регіонах, що залишилися в горах. Усі розуміли одне одного, бо спілкувалися мовою предків, мовою Закерзоння. Пригадую, як хтось колись сказав на одному з вечорів у домівці: «А тепер заспіваймо „Ревету“». Мав на увазі «Реве та стогне Дніпр широкий» на слова Тараса Шевченка. Хлопець думав, що «ревета» — це одне слово. Таке можна було почути від людей, які приїхали на ці землі, «Ziemie Odzyskane» (укр. «Повернені землі», території на заході та сході країни — *ред.*), як казали тоді у Польщі, зі Сходу, тобто з Тернопільщини чи Івано-Франківщини. Вони «реветою» називали плахту з грубого полотна, у якій носили траву або сіно.

Серед нас тоді було небагато людей, які знали літературну українську мову. Один із них — Андрій Підлипчак родом із Панкної. Саме він зі своїм — також тепер уже покійним — побратимом Степаном Куликом відвідував наші родини в Зеленій Горі й навколишніх селах, заохочуючи батьків видавати дітей до українського ліцею у Лігниць. Цей навчальний заклад, до слова, закінчили чи не найбільше нашадків родини Підлипчаків. Завдяки підтримці Андрія двоє його братів стали священниками греко-католицької церкви у Польщі і служать нашому населенню. Чотири його сестри стали монахинями. А лігницький ліцей закінчили дві Андріїв доньки і син.

Андрій Підлипчак був активним членом, а також головою гуртка УСКТ у Зеленій Горі, згодом увійшов до Об'єднання українців у Польщі і працював в управі гуртка організації. Окрім цього — ніколи не відрікався від свого лемківського походження, був також членом Зеленогірського гуртка Об'єднання лемків.

Василь Шляхтич,
голова гуртка Об'єднання українців у Польщі у Зеленій Горі

**Широ вітає
Всечесного отця ієромонаха Якова
(Ярослава Мадзеляна)
з нагоди 70-й річниці уродин
і 45-ліття священства**

Высокопреподобный Отче,
приимите наши найщыршы жычыня:
Най Всемиловитый Бог щедро нагородит Вас
за невомну працю для Його славы.
Роки Вашого труда на ниві Господні най вертают
лем в приемных споминах,
най скріпляют тіло и огрівають душу.
Най Всемогучий Господь Бог ставлят на Ваші дорозі жычливых и помічных люди.

В наших молитвах будеме на Яворі просити Божу Матір,
жебы охороняла Вас своїм омофором на многы і благи літа.
Вдячны вірны гладышівской парафії

**XLV Фестиваль українських
дитячих ансамблів – Кошалін-2020**

**відбудеться
14-15 листопада 2020 року (субота, неділя)**

Заявки на участь просимо надсилати до 20 вересня
на адресу:

Зwiązek Ukraińców w Polsce, Zarząd Oddziału w Koszalinie
ul. J. Piłsudskiego 6/1, 75-500 Koszalin
тел.: 94 /342-64-70, 884-994-009, zup_koszalin@wp.pl

У заяві слід вказати: ► назву ансамблю ► місцевість ► ім'я та прізвище керівника, а також його електронну адресу і телефон ► тему, заголовок, час тривання програми (виступ у суботу – не довше 15 хв, у неділю – 10 хв) ► кількість виконавців та опікунів (1 на 15 дітей) ► кількість мікрофонів тощо.

Управа відділу ОУП у Кошаліні

**XVIII Загальнопольський конкурс малюнків
«Рідні землі дідусів моїми очима»**

Роботи можна виконувати у різних техніках (найкращий формат – А3). Просимо не класти на малюнки плас-
тилін та гострі елементи, які можуть знищити дитячі роботи під час транспортування.
Братимуться до уваги тільки індивідуальні праці.
На звороті просимо вказати: • ім'я і прізвище • клас і школу, вік автора • адресу і номер телефону.
Професійне журі оцінюватиме виконавців у категоріях:
**1) діти дошкільного віку (до 6 років); 2) школярі 7-9 років (початкова школа);
3) школярі 10-12 років; 4) школярі 13-15 років.**
Найкращі роботи будуть нагороджені та експоновані під час XLV Фестивалю українських дитячих ансамблів
– Кошалін-2020.
Ми не повертаємо малюнки!
Роботи просимо надсилати до 30 вересня 2020
на адресу:
Зwiązek Ukraińców w Polsce, Zarząd Oddziału w Koszalinie, ul. J. Piłsudskiego 6/1, 75-500 Koszalin.
тел.: 94 /342-64-70, 884-994-009 zup_koszalin@wp.pl

Управа відділу ОУП у Кошаліні

Наше Слово

Adres: Redakcja "Nasze Slovo", ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa,
tel.: prenumerata i reklama – tel./fax 22 677-88-10,
redaktor naczelny – 22 677-88-11, sekretarz redakcji – 22 677-84-46,
redakcja – 22 677-84-45.
E-mail: redakcja@nasze-slowo.pl, prenumerata@nasze-slowo.pl, ogloszenia@nasze-slowo.pl
Internet: www.nasze-slowo.pl
Kolegium Redakcyjne: Khrystyna Zanyk, Piotr Tyma, Paweł Łoza, Tetiana Daniuchenko,
Anastazja Krawczuk, Daryna Popil.
Zespół redakcyjny: **redaktor naczelny** – Khrystyna Zanyk, **zastępca redaktora
naczelnego** – Paweł Łoza, **sekretarz** – Tetiana Daniuchenko, **redaktorzy** – Igor Szczerba
(Warszawa), Anna Winnicka (Koszalin), Grzegorz Spodarek (Kętrzyn), Katarzyna Komar-
Macyńska (Przemyśl), **redaktor stylistyczny** – Olga Rusina, **redaktor techniczny** – Olga
Michaluk, **prenumerata, reklama** – Lesia Korostatewycz.
Współpracownicy: Stefan Migus (Olsztyn), Janusz Bakunowicz (Bielsk Podlaski), Anastazja
Krawczuk (Warszawa), Anastasija Kanarska (Lwów), Piotr Andrusieczko (Poznań, Kijów),
Olesia Gieral (Lublin), Bogdan Tchórz (Górowo Iławeckie), Ludmiła Łabowicz (Białystok),
Oksana Kulczewycz (Legnica), Igor Isajew (Warszawa), Jerzy Gawryluk (Bielsk Podlaski),
Mikołaj Pipka (Przemyśl), Olena Humeniuk (Kijów), Kateryna Semchuk (Kijów), Adam
Wiewiórka (Legnica), Daryna Popil (Warszawa), Oleksandra Iwaniuk (Warszawa).
Wydawca: Związek Ukraińców w Polsce, ul. Kościeliska 7
03-614 Warszawa, tel.: 22 679-96-77, 677-88-05 (sekretariat),
22 677-88-06 (sekretarz Zarządu Głównego), fax: 22 679-96-95,
E-mail: zupw@post.pl, sekretariat@ukraina.com.pl,
Internet: <http://www.oup.ukraina.com.pl>
Fotokład: Redakcja „Nasze Slovo”
Druk: Drukarnia „Efekt”. Nakład 2700 egz.
Pismo dofinansowane ze środków dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji
Związek Ukraińców w Polsce Z.G., ul. Kościeliska 7, 03-614 Warszawa
Konto bankowe dla wpłat w PLN, EURO, CAD:
47 1160 2202 0000 0000 5515 6292
IBAN: PL20 1160 2202 0000 0000 5515 6196
BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLPWXXX
Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa
Konto bankowe dla wpłat tylko w USD:
IBAN: PL20 1160 2202 0000 0000 5515 6196
BIC/S.W.I.F.T.: BIGBPLPWXXX
Bank Millennium S.A., ul. S. Żaryna 2a, 02-593 Warszawa
Poglądy autorów publikacji nie zawsze są zbieżne z poglądami redakcji.
Za wiarygodność faktów odpowiadają autorzy.
Redakcja nie zwraca tekstów nie zamówionych oraz zastrzega sobie prawo
ich redagowania, skracania i zmiany tytułów. Koresponduje z czytelnikami
tylko na łamach tygodnika.
Rozpowszechnianie materiałów z „Naszego Słowa” wyłącznie za zgodą redakcji.
Za treść ogłoszeń i reklam redakcja nie ponosi odpowiedzialności.
„Nasze Slovo” dostępne jest w oddziałach Poczty Polskiej, w kioskach RUCH-u,
w wybranych EMPIK-ach oraz w wydaniu internetowym www.eprasa.pl/news/nasze-slowo.
Prenumerata realizowana przez RUCH S.A.:
Zamówienia na prenumeratę można składać bezpośrednio na stronie
www.prenumerata.ruch.com.pl
Ewentualne pytania prosimy kierować na adres e-mail: prenumerata@ruch.com.pl
lub kontaktując się z Centrum Obsługi Klienta „RUCH” pod numerami: 22 693 70 00
lub 801 800 803 – czynne w dni robocze w godzinach 7⁰⁰ – 17⁰⁰.

Передплата «Нашого слова» на 2020 рік				
ПОЛЬЩА				
Кількість примірників	Ціна одного примірника в передплаті	Квартал	Пів року	Рік
ЗВИЧАЙНА ПОШТА (PRZESYŁKA EKONOMICZNA)				
1 примірник	4,00 зл + поштові оплати	85,00 зл	170,00 зл	340,00 зл
3 примірники і більше (ціна одного примірника)	4,00 зл без поштових оплат	52,00 зл	104,00 зл	208,00 зл
АВІАПОШТА (PRZESYŁKA PRIORYTETOWA)				
1 примірник	4,00 зл + поштові оплати	95,00 зл	190,00 зл	380,00 зл
10 примірників і більше (ціна одного примірника)	4,00 зл без поштових оплат	52,00 зл	104,00 зл	208,00 зл